

REVUE
CÍRKEVNÍHO PRÁVA
CHURCH LAW REVIEW

41
3/08

REVUE CÍRKEVNÍHO PRÁVA, ročník XIV

Nositel prestižní ceny Společnosti německých, českých, slovenských a rakouských právníků Karlovarské právnické dny za nejlepší odborný právnický časopis vydávaný v České republice za rok 2003 v soutěži českých a slovenských právnických časopisů.

Recenzovaný odborný časopis. Vychází třikrát ročně.

Vydává Společnost pro církevní právo, Praha 1, Husova ul. 8, IČ 62934121.

Adresa redakce: 130 00 Praha 3, Sudoměřská 25, e-mail: SPCP@prf.cuni.cz; <http://spcp.prf.cuni.cz>.

Šéfredaktor: Prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera. Redaktor: ICLic. JUDr. Záboj Horák, Ph.D., LL.M.

Redakční rada: JUDr. Miloš Holub, Ph.D.; JUDr. Štěpán Hůlka, Ph.D., LL.M.; ICDr. JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D.; Mgr. Stanislav Pšenička; Prof. JUDr. Valentin Urfus, CSc.

Toto číslo bylo odevzdáno k tisku dne 20. prosince 2008.

ISSN 1211-1635, reg. č. MK ČR E 7429

© Společnost pro církevní právo, 2008.

*Toto číslo Revue církevního práva vyšlo za finanční podpory
Katolické církevní rady kantonu Thurgau, Švýcarsko.*

*This issue of Church Law Review was sponsored
by the Catholic Council of the Canton of Thurgau, Switzerland.*

*Diese Nummer der Revue für Kirchenrecht
erschien dank der finanziellen Hilfe
vom Katholischen Kirchenrat des Kantons Thurgau.*

Finanční podporu Společnosti pro církevní právo
na její ediční činnost směřujte laskavě na běžný účet
u České spořitelny, a. s., 111 21 Praha 1, Na Perštýně 1,
číslo:

1939518309/0800

OBSAH

M. Trimble Landová: Ketuba, manželská smlouva podle židovského práva, a její použití v sekulárních právních systémech	181
A. Loretan: Církev a stát ve Švýcarsku	200
DOKUMENTY	
Dohoda o vězeňské duchovní službě ze dne 18. srpna 2008	214
ANOTACE A RECENZE	
Michaela Pitterová: La scuola cattolica nell'Europa centrale (J. Kašný) ..	220
INFORMACE	
14. ročník konference Církev a stát v Brně (M. Lamparter)	223
DNES VÁM PŘEDSTAVUJEME	
Mezinárodní institut pro náboženskou svobodu (D. Spratek)	225
ZE SPOLEČNOSTI PRO CÍRKEVNÍ PRÁVO	227
NAŠE AKVIZICE	229
UKÁZKY Z PŘIPRAVOVANÉHO SLOVNÍKU CÍRKEVNÍHO PRÁVA (12)	232

CONTENTS

M. Trimble Landová: Ketubah, the Marriage Contract under Jewish Law, and Its Application in Secular Legal Systems	181
A. Loretan: The Church and State in Switzerland	200
DOCUMENTS	
The Agreement on the Prison Pastoral Service from 18 August 2008	214
ABSTRACTS AND RECENSIONS	
Michaela Pitterová: La scuola cattolica nell'Europa centrale (J. Kašný) ..	220
INFORMATION	
The 14 th Annual Conference “The Church and the State“ in Brno (M. Lamparter)	223
PRESENTED TO YOU TODAY	
International Institute for Religious Freedom (D. Spratek)	225
FROM THE CHURCH LAW SOCIETY	227
OUR ACQUISITIONS	229
FROM THE PREPARED DICTIONARY OF CHURCH LAW (12)	232

INHALT

M. Trimble Landová: Ketuba – Ehevertrag nach dem jüdischen Recht – und dessen Benutzung in den säkularisierten Rechtsordnungen	181
A. Loretan: Kirche und Staat in der Schweiz	200
DOKUMENTE	
Die Vereinbarung über die Gefangenenseelsorge vom 18. August 2008 ...	214
ABSTRAKTA UND REZENSIONEN	
Michaela Pitterová: La scuola cattolica nell’Europa centrale (J. Kašný)...	220
INFORMATIONEN	
14. Jahrgang der Brünner Konferenz zum Thema Kirche und Staat (M. Lamparter)	223
HEUTE STELLEN WIR IHNEN VOR	
Der Internationale Institut für Religionsfreiheit (D. Spratek)	225
AUS DER GESELLSCHAFT FÜR KIRCHENRECHT	227
UNSERE AKQUISITIONEN	229
PASSAGEN AUS DEM VORZUBEREITENDEN LEXIKON DES KIRCHENRECHTS (12)	232

INDICE

M. Trimble Landová: Ketuba, il contratto matrimoniale secondo il diritto ebraico e il suo uso nei sistemi di diritto secolare	181
A. Loretan: La Chiesa e lo Stato in Svizzera	200
DOCUMENTI	
L'accordo sulla cura pastorale nei penitenti	214
ANNOTAZIONI E RECENSIONI	
Michaela Pitterová: La scuola cattolica nell'Europa centrale (J. Kašný) ..	220
INFORMAZIONI	
14 ^a conferenza annuale La Chiesa e lo Stato a Brno (M. Lamparter)	223
OGGI VI PRESENTIAMO	
L'Istituto internazionale per la libertà religiosa (D. Spratek)	225
NOTIZIE BREVI	227
LE NOSTRE ACQUISIZIONI	229
DAL NASCENTE DIZIONARIO DI DIRITTO CANONICO (12)	232

Ketuba, manželská smlouva podle židovského práva, a její použití v sekulárních právních systémech¹

Markéta Trimble Landová

I. Úvod

Židovské právo se vyznačuje nesmírnou vitálností, se kterou překonává tisíciletí. Aniž by se potřebovalo opírat o existenci státní moci, vyvíjí se s dobou a přetváří se, aby poskytl pravidla židům na celém světě. V některých právních oborech neexistence židovského státu jistě vedla k zaostávání,² avšak jiné obory se v židovských obcích rozvíjely bohatě. Mezi ně patřilo právo manželské a rodinné, které se používalo i v podmínkách diaspory. Ketuba, která existuje v židovském právu více než 2000 let, je jedním z dokladů této životaschopnosti; jde o jeden z institutů, které jsou v židovském právu stále živé a dále rozvíjené.

Tato stať přibližuje institut ketuby a její použití v současných sekulárních právních systémech jako příklad možného smírného soužití předpisů práva náboženského společenství a práva státního.

II. Ketuba

Hebrejské slovo ketuba pochází z kořene *kata*³ a doslova znamená „co je psáno“. Označuje se jím psaná smlouva, uzavíraná podle židovského manželského práva, která stanoví povinnosti manžela vůči jeho manželce včetně výše jejího finančního zajištění v případě zániku manželství smrtí manžela nebo rozvodem. Ketuba byla od počátku konstruována jako forma právní ochrany manželky; v dobách, kdy byl možný rozvod proti vůli manželky, byla nástrojem znesnadnění

---

¹Tato stať vychází z disertační práce *Ketuba (manželská smlouva podle židovského práva)*, kterou autorka obhájila na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v roce 2001 pod vedením profesora JUDr. J. R. Tretery.

²Např. v oblasti židovského trestního práva.

³Jde o kořen *kav – tav – vet*.

rozvodu pro manžela,⁴ avšak přetrvala i po rozhodnutí R. Geršoma, duchovního otce aškenázského židovstva, o nemožnosti rozvodu proti vůli manželky.

Okamžik historického vzniku ketuby není zcela jasný.⁵ V páté knize Mojžíšově je sice zmíněn rozvodový list, ale není v něm doložena existence psané manželské smlouvy. Zato se tu objevuje první zmínka tří základních povinností manžela vůči manželce – povinnost manželku živit, šatit a zajišťovat manželská práva.⁶ První zmínka o psané manželské smlouvě se nachází v Apokryfech z doby přibližně 3. nebo 4. století př. o. l.⁷ Několik ketub z let 449–420 př. o. l. bylo nalezeno mezi aramejskými papyrovými dokumenty židovské vojenské kolonie v Elefantině blízko jižní hranice Egypta. Předpokládá se, že k velkému rozvoji ketub přispělo první babylonské vyhnanství v 6.–5. stol. př. o. l.,⁸ které židům umožnilo seznámit se s vyspělým pohledem Babyloňanů na význam a využití právních dokumentů.

Na tomto místě je příhodné dodat, že prapočátek židovského sňatku měl rysy smlouvy – nevěsta byla při zasnoubení pořizována za kupní cenu mohar,⁹ kterou platil ženich otci nevěsty. Šimon ben Šetach,¹⁰ předseda Sanhedrinu,¹¹ kolem roku 70 př. o. l. určil, že se mohar stane částkou zastavenou na manželově majetku,¹² v ketubě stanovenou základní sumou, kterou má manžel (nebo jeho dědici)

⁴Ket. 10a.

⁵Ket. 10a, 82b: „moudří mužové dlouho před Šimonem ben Šetachem zavedli ketubu pro dcery Izraele“. Ket. 56a.

⁶II. M: 21,10–11.

⁷Tobit: 7,14; *Ketubah: The Jewish Marriage Contract, Art Gallery of Ontario*, 1980, s. 12; *Mazal Tov*, Catalogue No. 355, Israel Museum Products, 1993, s. 11.

⁸Viz LANDOVÁ, Markéta, *Židovské právo*, diplomová práce, 1997, s. 12–13.

⁹Viz II. M 22,15–16, I. M 24,53, Oz. 3,2.

¹⁰Šimon ben Šetach žil v 2.–1. stol. př. o. l., dosáhl návratu farizejů, kteří byli vyhnaní do Egypta. Je představován jako ten, kdo obnovil lesk Tóry (Kid. 66a); Ket. 4,7; Ket. 82b.

¹¹Sanhedrin byl soudem o 71 soudcích, který interpretoval židovské právo a vydával uzákonění, která byla považována za závazná pro celý židovský svět. Viz LANDOVÁ, Markéta, *Židovské právo*, diplomová práce, 1997, s. 13, 18 a násl.

¹²Ket. VIII, 8; Ket. 10a, 82b; Šab. 14b; *The Jewish Encyclopedia*, Funk and Wagnalis Company, New York – London MDCCCXVI, Vol. VII, s. 472, 479 a Vol. XI, s. 671; *Encyclopaedia Judaica*, Verlag Eschkol A.G., Berlin, 9. Band, s. 1177–1178; Šimon ben Šetach byl veden snahou učinit rozvod složitějším. Jak píše Rabbi Avraham Weiss ve své stati *The Modern Day Agunah: In Retrospect and Prospect*: „... ketuba sloužila jako zastrašovací prostředek jednostranného rozvodu.“ WEISS, Rabbi Avraham, *The Modern Day Agunah: In Retrospect and Prospect*, v *The Prenuptial Agreement – Halakhic, Legal and Pastoral Considerations*, editoři: AUMAN, Rabbi Kenneth, HERRING, Rabbi Basil, Jason Aronson Inc. and The Orthodox Caucus, New York, 1995, <http://www.yerushalayim.net/organizations/oc/>.

vyplatit manželce v případě zániku manželství rozvodem nebo smrtí manžela. Tato částka byla stanovena podle páté knihy Mojžíšovy¹³ ve výši 200 zuzim pro pannu a 100 zuzim pro ženu již jednou vdanou.

III. Obsah ketuby

Ketuba, která nenalezla své jasné jednotné znění v Talmudu, se vyvíjela v potalmudickém období, až nakonec došla svého standardizovaného znění.¹⁴ Toto znění neslo pochopitelně posléze známky lokálních úprav, ale ty nikdy vážněji nezasáhly právně relevantní ustanovení ketuby.¹⁵ Text ketuby v českém překladu je následující:¹⁶

„Dne ... (den v týdnu), dne ... (datum) měsíce ... roku ... od stvoření světa, jak jsme zvyklí počítat, zde ve městě (obci) ... (někdy zvykem udávat jméno dvou řek, na kterých město leží, podobně jako v getu – rozvodovém listu),¹⁷ ... syn ... (hebrejské jméno ženicha) řekl této panně ... dceři ... (hebrejské jméno nevěsty): Bud' mou manželkou podle zákona Mojžíše a Izraele a já budu pro tebe pracovat, ctít tě, živit tě a starat se o tebe podle zvyku židovských manželů, kteří počestně pracují pro své manželky, ctí je, živí je a starají se o ně. A dám pro tebe stranou (mohar) 200 zuzim¹⁸ v zástavu tvého panenství, obnos, který ti náleží podle zákona Tóry, a budu tě živit, šatit a žít s tebou v manželském vztahu podle všeobecného zvyku.

A ... dcera ... (hebrejské jméno nevěsty), tato panna, souhlasila a stala se jeho manželkou. Věno, které přinesla z domu svého otce¹⁹ ve stříbře, zlatě, cennostech, šatech, potřebách pro domácnost a povlečení, bylo částky ... (100 zekukim)

¹³V.M: 22, 28–29.

¹⁴Plné znění uvádí Maimonides ve svém díle *Jad. The Jewish Encyclopedia*, Vol. VII, s. 472.

¹⁵Po vzniku státu Izrael se tamní vrchní rabinát rozhodl vydat standardizovaný text, který seřel místní zvyklosti různých komunit.

¹⁶K překladu byl využit anglický překlad na stránkách *The Jewish Laws of Marriage*, v *The Jewish Encyclopedia*, Vol. VII, s. 472, anglický překlad v knize KAPLAN Aryeh R., *Made in Heaven*, Moznaim Publishing Corporation, Brooklyn, New York, 1983, s. 105–106, německý překlad v *Jüdisches Lexikon*, Jüdischer Verlag, Berlin, Band III, s. 672–674. V mnohých ketubách se ve starších dobách objevovaly i slavnostní preambule. Viz *The Jewish Encyclopedia*, Vol. VII, s. 476.

¹⁷Paříž je například lokalizována na řekách Seine a Bievre, Londýn na Temži a Walbrook. Popřípadě se uvádělo, u pobřeží kterého moře se město nachází. Snahou bylo eliminovat nebezpečí záměny místa uzavření smlouvy. *Encyclopaedia Judaica*, 9. Band, s. 1182–1183.

¹⁸Zde se ketuba liší podle toho, zda jde o pannu či nikoli. Viz dále.

¹⁹Může se změnit podle osobní situace nevěsty – nahrazuje se pak slovy: „z domu své rodiny“ nebo „od sebe samé“.

a ženich souhlasil, že zvýší tuto částku ze svého vlastního majetku o částku ... (100 zekukim), takže celkem to bylo ... (200 zekukim).

A tak řekl ... syn ... (hebrejské jméno ženicha) ženich: Beru na sebe a na své dědice odpovědnost za tuto ketubu, věno a dodanou částku, a to tak, že toto vše má být vyplaceno z nejlepší části mého majetku, který teď vlastním nebo později získám. To zahrnuje můj movitý a nemovitý majetek. Všechny můj majetek, i kabát na mých ramenou, nechť je zastaven navždy pro zabezpečení této ketuby a věna a dodané částky k nim.

... syn ... (hebrejské jméno ženicha) ženich vzal na sebe odpovědnost za všechny závazky z této ketuby, jak je zvykem u všech ketubot²⁰ a dodaných částek vystavených pro dcery Izraele podle pokynů našich učenců – nechť je požeňána jejich památkou! Nemá být považována za smyšlený závazek nebo za symbolický dokument.

Učinili jsme právně formální převod (kinjan) mezi ... synem ... (hebrejské jméno ženicha) ženichem a ... dcerou ... (hebrejské jméno nevěsty), touto panou, a použili právně vhodný instrument pro zajištění všeho výše uvedeného, a vše je platné a potvrzené.“

Následují podpisy dvou svědků, často i ženicha.²¹ V ortodoxním pojetí ketuba neobsahuje podpis nevěsty, která pouze vyjadřuje svůj tichý souhlas s jejím obsahem pouhým přijetím dokumentu pod baldachýnem během svatebního obřadu. V takovém případě je nutno ketubu spíše chápat jako jednostranný úkon ženicha ve prospěch jeho nastávající manželky. Ketuba se podepisuje na ženichově recepci konané před sňatkem.

Ketuba je sepsána tradičně aramejsky²² (kromě data, popisu místa a jmen osob), často hebrejsky, před samotným sňatkem. Talmud ovšem dovoluje sepsat ketubu i v jakémkoli jiném jazyku, pokud nebudou provedeny záměny nebo posuny ve významu původních termínů. Po dokončení ketuby (vepsání jmen apod.) je zvykem, že rabín nebo jeden ze svědků učiní tzv. kinjan, tedy „pořízení“, t.j. právní transakci založenou na výměně, která stvrzuje platnost ketuby.²³ Kinjan se provádí předáním kapesníku, ubrousku nebo podobného předmětu. Převzetím tohoto předmětu od osoby zastupující nevěstu se pro ženicha závazky z ketuby stávají účinnými.

²⁰Množné číslo od výrazu ketuba.

²¹Používají se hebrejská jména a podepisuje se hebrejsky.

²²*Ketubah: Jewish Marriage Contracts of the Hebrew Union College Skirball Museum and Klau Library*, The Jewish Publication Society, Philadelphia – New York 1990, s. 5.

²³KAPLAN, Aryeh R., *Made in Heaven*, 1983, s. 102.

Ke ketubě jsou někdy připojovány novodobé dodatky, které vyplývají ze snah zachovat ketubu jako skutečný právně relevantní dokument, který by byl akceptovatelný i v podmínkách současných sekulárních států. Více o nich dále v části V.

IV. Nároky z ketuby

Zpočátku ketuba skutečně obsahovala pouze povinnosti manžela, později se objevují i povinnosti ženy.²⁴ Cílem ketuby však zůstává zajištění sociálního a morálního postavení ženy.²⁵ Povinnosti manžela se odvíjejí od tří základních povinností vyjádřených v Tanachu:²⁶ povinnost živit, šatit a zaručovat manželská práva. Učenci Talmudu přidali další povinnosti manžela (např. povinnost vykoupit manželku ze zajetí, povinnost starat se o její potřeby v případě nemoci),²⁷ avšak tyto povinnosti byly v potalmudických obdobích z ketub vypuštěny.

Ketubou ve vlastním slova smyslu je částka stanovená zákonem jako minimum, které manželka obdrží od manžela nebo z jeho majetku v případě zániku jejich manželství (tedy mohar). Od doby, kdy Šimon ben Šetach zavedl do ketuby větu: „Všechn můj majetek budiž zárukou za zaplacení tvé ketuby“, existuje domněnka, že v okamžiku sňatku půjčuje manželka manželovi danou částku, kterou by jinak musel za ni zaplatit. Manžel je povinen tuto částku manželce vrátit pouze v případě zániku jejich manželství.²⁸

Od cca první poloviny 2. století o. l. se v ketubě neobjevuje jen zástava hlavní ketuby, ale i věna, tzv. nedunja.²⁹ Místní zvyk, lokální právní úprava nebo výslovné ustanovení v ketubě určuje, zda má žena v případě měnových výkyvů nárok pouze na v ketubě stanovenou částku nebo na ekvivalent její hodnoty. Jelikož se předpokládá, že manžel bude s věnem obchodovat a pomocí něho tedy zvyšovat hodnotu svého majetku, je zvykem stanovit v ketubě další částku, která manželce náleží po rozvodu nebo smrti manžela, tzv. tosefet nedunja.

²⁴Kdy přesně byly povinnosti manželky do ketuby zahrnuty, se neví. Tyto povinnosti se mohly lišit dle místních zvyků i osobního ujednání. Glenda Milrod ve svém textu v *Ketubah: The Jewish Marriage Contract* například uvádí, že v jedné z ketub se objevila dokonce povinnost manželky nepodávat manželovi k jídlu krocana.

²⁵FEUCHTWANGER, Henni, *Ketubot*, v „du“, Kulturelle Monatsschrift, 30. Jahrgang, Zürich, 1970, s. 556–565, s. 556.

²⁶II. M: 21,10 (viz výše).

²⁷*Mazal Tov*, Catalogue No. 355, Israel Museum Products, 1993, s. 11; *Jüdisches Lexikon*, Band III, s. 971; Ket. 9,1.

²⁸*Ketubah: Jewish Marriage Contracts...*, s. 5.

²⁹*Ketubah: Jewish Marriage Contracts...*, s. 5; *The Jewish Encyclopedia*, Vol. VII, s. 472.

Tato částka je většinou stanovena jako 100 % hodnoty věna nebo jako polovina hodnoty udávané agregovaně.³⁰

Částka stanovená v ketubě jako věno je sto zekukim (stříbrných kousků) pro pannu a 50, pokud nevěsta není panna. Zakuk byla velká stříbrná mince dosahující podle R. Kaplana váhy téměř pěti stříbrných dolarů. R. Kaplan také zdůrazňuje, že: „Nezáleží tedy na tom, kolik dívka do manželství přinese, ženich se zavazuje zaplatit jí zpět tuto částku.“ Tosefet nedunja se stanoví, jak zmíněno výše, jako stejná částka, tj. 100 zekukim pro pannu.

Ketuba tedy v souhrnu pro ženu – pannu v případě zániku manželství přináší:

1. mohar ve výši 200 zuzim,³¹
2. věno (nedunja) ve výši 100 zekukim,³²
3. tosefet nedunja ve výši 100 zekukim.³³

Jednalo se tedy o ekvivalent 23 814 gramů stříbra; dnes by tedy šlo o asi 10 240,- Kč.

Za ketubu ručil manžel původně jen svým nemovitým majetkem.³⁴ Později, ve snaze posílit pozici manželky a znesnadnit rozvod pro manžela byla formulace změněna na: „Všechn můj majetek, i kabát na mých ramenech, nechť je zastaven pro zabezpečení této ketuby a věna a dodané částky k nim“, a tím bylo vyjádřeno ručení i movitým majetkem. Toto opatření pochází z období geonim, tj. 6.–10. stol. o. l. V pozdějších dobách, kdy byla možnost židů nabývat nemovitosti omezována, ukázalo se toto opatření jako velmi praktické.³⁵

Pokud manžel nevlastní žádný majetek v okamžiku zániku manželství, může být teoreticky ketuba vyplacena z jakéhokoli majetku, který prodal nebo daroval od data sepsání ketuby.³⁶ Žena může zcizit svá práva z ketuby, ale nemůže svého manžela vyvázat z jeho závazku.³⁷ I v případě, že tento závazek nebyl stvrzen psaným dokumentem, je oprávněna alespoň k minimální částce.³⁸

³⁰*Encyclopedia Judaica*, Vol. X, s. 928; *The Jewish Encyclopedia*, Vol. VII, s. 472.

³¹T.j. 1 134 gramů stříbra.

³²T.j. 11 340 gramů stříbra.

³³T.j. 11 340 gramů stříbra.

³⁴Ket. VIII, 8; movitosti se nejevily vhodnou zástavou pro zajištění. *Encyclopaedia Judaica*, 9. Band, s. 1181.

³⁵*The Jewish Encyclopedia*, Vol. VII, s. 472; *Encyclopaedia Judaica*, 9. Band, s. 1181. Geonim viz LANDOVÁ, Markéta, *Židovské právo*, diplomová práce, 1997, s. 30 a násled.

³⁶Git. 48b, 55b; *The Jewish Encyclopedia*, Vol. VII, s. 472.

³⁷Ket. 51a; *The Jewish Encyclopedia*, Vol. VII, s. 473; *Encyclopaedia Judaica*, 9. Band, s. 1180.

³⁸Ket. 16b.

Pokud manželka odmítá manželský styk, může jí soud pohrozit snížením nebo ztrátou jejich nároků z ketuby. Pokud její odmítání přetrvává i nadále, může k takovému potrestání dojít: pokud se žena i po pohrůžce soudu nepodvolila, byla tato skutečnost čtyři po sobě následující šabaty oznámována v synagoze. Poté byl manžel zbaven povinnosti svou odpírající manželku podporovat a po 12 měsících se s ní směl rozvést. Později však začaly být brány v úvahu i okolnosti, které manželku dovedly k takovému chování.³⁹ Pokud je odmítajícím manžel, náleží manželce zvýšení ketuby.⁴⁰ Ketuba byla navyšována soudem ve výši 36 zrněk stříbra za každý týden.⁴¹

Ke zrušení nároků z ketuby může dojít v případech, kdy dojde k rozvodu z určitých důvodů⁴²: zajímavým případem je situace, kdy se manžel rozhodne odejít z diaspory do země Izraele a jeho manželka odmítne, potom ztrácí nároky z ketuby vyplývající.⁴³ Žena ztrácí nároky z ketuby rovněž v případě, kdy se odmítá s manželem přestěhovat z jednoho místa na druhé v téže zemi nebo z jakéhokoli města v Izraeli do Jeruzaléma.⁴⁴ Muž se s ženou rozvádí, aniž by musel nést závazky z ketuby, v případech, kdy byla žena usvědčena z cizoložství, jestliže předloží manželovi jídlo rituálně nečisté, poruší své přísahy, apod.⁴⁵

Pokud zemře manželka dříve než manžel, dochází k zániku nároků z ketuby. V postalmudických dobách se však v ketubách objevují klauzule *benin dichrin* (synů dřívějšího manželství), které zvýhodňují syny z prvního manželství při dělení majetku otce po jeho smrti – ketuba a věno první ženy se přednostně vyplatí jejím synům a jen zbytek veškerého majetku se rozdělí mezi ostatní dědice.⁴⁶

Manželka je oprávněna kdykoli nárokovat pohledávku z ketuby po smrti manžela nebo po rozvodu, pokud má v rukou ketubu.⁴⁷ Pokud by neměla dokument a manželství skončilo smrtí manžela, mohla by se pohledávky domáhat pouze do lhůty 25 let počínaje dnem úmrtí manžela. Po uplynutí této lhůty by byla pohledávka považována za promlčenou.⁴⁸ Vdova přicházející uplatnit svůj

³⁹Ket. 63a; *The Jewish Encyclopedia*, Vol. VII, s. 474.

⁴⁰Ket. 5,7; *Jüdisches Lexikon*, Band III, s. 671.

⁴¹*The Jewish Encyclopedia*, Vol. VII, s. 473.

⁴²Sota 4,5; Ket. 7,6; Kid. 2,5.

⁴³FEUCHTWANGER, Henni, s. 556.

⁴⁴Ket. 72a, b, 110b.

⁴⁵*The Jewish Encyclopedia*, Vol. VII, s. 473.

⁴⁶*Jüdisches Lexikon*, Band III, s. 671, *The Jewish Encyclopedia*, Vol. VII, s. 473.

⁴⁷*Encyclopaedia Judaica*, 9. Band, s. 1181.

⁴⁸Ket. 87a; *The Jewish Encyclopedia*, Vol. VII, s. 473.

nárok z ketuby musí před rabínským soudem přísahat, že jí manžel nic neposkytl s úmyslem splatit její pohledávku nebo že si sama bez jeho vědomí nic nevzala z jeho majetku.⁴⁹

V. Použití ketuby v současných sekulárních právních systémech

Snad nepřekvapí, že v dnešním státu Izrael je ketuba běžně používána, protože všichni židé žijící v Izraeli smějí být sezdáni pouze v předepsaném tradičním ceremoniálu s připravenou ketubou.⁵⁰ Záležitosti ketuby jsou pak projednávány rabínskými soudy a židovské právo jich se týkající je na tyto věci aplikováno. Co však snad může čtenáře v České republice zaujmout více, je, jakého praktického upotřebení se ketubě dostává v sekulárních právních řádech jiných zemí.

1. Ketuba a problém aguna

Ideální symbióza fungování sekulárních a židovských norem vyvstává jako důležitý moment v situacích, kdy dojde ke konfliktu mezi manželi a je nutno povolat sekulární soud, aby vynutil určitá plnění očekávaná židovským právem. Zatímco ve věcech uzavření manželství stát může přenechávat plnou pravomoc náboženským institucím, rozvody jsou tradičně v rukou sekulárního státu, který – byť i uzná potřebu partnerů vypořádat se s rozvodem v rámci jejich náboženské organizace – chce mít klíčové postavení v rozhodování o rozvodu. Z pohledu židovských autorit je však rozvod podle židovského práva nezbytný, aby došlo ke skutečnému zániku manželství.⁵¹

Problémem se tak stává, když je manželství sice rozvedeno podle práva sekulárního, ale jeden z manželů odmítá vydat druhé straně rozvodový list (get) podle židovského práva. Zatímco tedy finanční plnění stanovené v ketubě se stává symbolickou záležitostí, případná doložka o příslušnosti bet dinu či jiné instituce rozhodnout o plnění z ketuby, včetně povinnosti vydat manželce rozvodový list, nepostrádá na významu ani dnes.

Tento problém s vydáním getu je označován termínem „aguna“. Rozvodový list dává manžel dobrovolně své manželce, která ho dobrovolně přijímá.⁵² Ve

⁴⁹Této přísahy jí mohli zbavit dědici. Ket. 87a; *The Jewish Encyclopedia*, Vol. VII, s. 473.

⁵⁰*Ketubah: Jewish Marriage Contracts...*, s. 26; GINOSSAR S.: *Israel Law: Components and trends*, *Israel Law Review*, Vol. 1, 1996, No. 3, The Israel Law Review Association, s. 380–395, s. 391.

⁵¹POVARSKY, Chaim, *Intervention by Non-Jewish Courts in Jewish Divorces*, *Jewish Law Report*, Touro College Law Center, srpen 1994, <http://www.tourolaw.edu/Publications/JewishLaw>.

⁵²Viz V. M: 24,1.

starých dobách se slovem aguna označovaly ženy, jejichž manželé byli nezvěstní, a tudíž jim nemohli vydat get, a ony se proto nemohly znovu provdat. Později se takto začaly označovat i ty případy, v nichž manžel z jakéhokoli důvodu odmítal manželce get vydat, ačkoli měla závažný důvod k rozvodu. Nejen ženy se mohou cítit býti poškozeny. Může nastat i opačná situace, kdy žena odmítá get přijmout, a uvrhá tím manžela do nepříjemné pozice. Pozice manžela je teoreticky jednodušší o to, že v případě, kdy manželka odmítá přijmout get, může se obrátit na 100 rabínů, a pokud obdrží jejich požehnání, může se oženit s jinou ženou, aniž by se rozvedl s první.⁵³ Toto řešení není rozhodně jednoduché, a tak se objevují i spory, v nichž manžel požaduje po manželce, aby dobrovolně převzala get (viz dále).

V dobách diaspory s bet-dinem s občanskoprávní jurisdikcí nad židy se aguna mohla obrátit na takový bet-din se stížností na svého manžela. Jestliže bet-din rozhodl v její prospěch, měl většinou dostatečnou autoritu k řešení jejího problému.⁵⁴ Situace se ztížila jak po okleštění práv bet-dinu, tak v okamžiku vzniku rozptýlené diaspory po druhé světové válce. V Izraeli je situace výjimečná, neboť tam existuje možnost bet-dinu potrestat odpirajícího manžela: je znám případ, kdy takový muž strávil více než třicet let ve vězení, a jiný případ, kdy byl muži odebrán řidičský průkaz do doby, než vydá manželce get. Židovské soudy se řídí pravidlem, že „kdykoli zákon vyžaduje, aby bylo manželu přikázáno rozvést se se ženou a on to odmítne, bet-din mu uloží trest, dokud neřekne ‘chci’, a pak je get platný.“⁵⁵

Velmi často se diskutuje o tom, kdy je get ještě vydán dobrovolně, a kdy už je vynucen v rozporu s halachou. V ortodoxních komunitách je například jednou z běžných metod nátlaku na manžela vyvěšení letáčků s jeho portrétní fotografií a textem objasňujícím spor. Ve chvíli, kdy bet-din v diaspoře není schopen případ dále řešit, může straně vydat tzv. cheter arkaot, tedy povolení k tomu, aby se strana obrátila na sekulární soud. Dále záleží na tom, jak se sekulární soud k tomuto problému zachová.

Jedním z novodobých pokusů, jak vyřešit problém aguna v prostředí sekulárního státu, v němž bet-din postrádá občanskoprávní pravomoc nad stranami, je dodatek ke ketubě, který představilo americké konzervativní židovské hnutí

⁵³Viz poznámky Chaima Povarského k jeho článku *Intervention by Non-Jewish Courts in Jewish Divorces*.

⁵⁴WEISS, Rabbi Avraham, *The Modern Day Agunah: In Retrospect and Prospect*.

⁵⁵Citováno z Maimonida v STRUM, Andrew, *Getting a Gett In Australian Courts*, Jewish Law Articles, <http://jlaw.com>.

v roce 1953. Doplněk ketuby, známý jako Liebermanova doložka, nazvaná podle Saula Liebermana,⁵⁶ profesora Židovského teologického semináře konzervativního hnutí, který byl v té době hlavním expertem v oblasti konzervativního židovského práva, zní takto:

„A ve slavnostním souhlasu s jejich vzájemnou odpovědností a láskou nevěsta a ženich prohlašují: jako důkaz našeho přání umožnit jeden druhému žít podle židovského manželského práva po celý náš život připojujeme naše podpisy k této ketubě a tím souhlasíme s tím, že Beth Din of the Rabbinical Assembly a Jewish Theological Seminary of America nebo jejich náležitě ustanovení zástupci budou autorizováni radit nám ve světle židovské tradice, která požaduje od manžela a manželky, aby si vzájemně poskytli naprostou lásku a oddanost, a předvolat kteroukoli stranu na žádost druhého za účelem umožnění požadující straně žít v souladu se standardy židovského manželského práva po celý jeho nebo její život. Autorizujeme bet-din uložit takové podmínky náhrady, jaké se budou zdát přiměřené za neodpovídání na jeho předvolání nebo za odmítnutí vykonání jeho rozhodnutí.“⁵⁷

Doložka je dodnes používána, i když se setkala s kritikou jak široké odborné veřejnosti,⁵⁸ tak i z řad konzervativních.⁵⁹

Liebermanova doložka je jedním z řady pokusů vyřešit problém aguna. Jiné řešení popsal Rabbi Mayer E. Rabinowitz ve svém příspěvku na konferenci o agunot v Jeruzalémě v červnu 1998: zmiňuje speciální dokument nazývaný Tnaj bekidušin, který byl vytvořen na základě zkušeností francouzského a tureckého rabinátu. Jde vlastně o další smlouvu sepsanou nevěstou a ženichem, ve které se manžel zavazuje k vydání getu manželce do šesti měsíců ode dne sekulárního rozvodu. Pokud by jí get nevydal v této lhůtě, manželství bude považováno za neplatné. Rabbi Rabinowitz konstatuje, že pak „nedochází k hádkám ani problémům“, a dodává: „Pro ty rabíny, kteří nechtějí používat Liebermanovu doložku kvůli její závislosti na sekulárních soudech, je Tnaj bekidušin odpovědí na jejich potřebu.“⁶⁰ Je pozoruhodné, že výše uvedená myšlenka podmíněného

⁵⁶Prof. Saul Lieberman žil v letech 1898–1983.

⁵⁷Překlad podle citace v článku BLEICH, Rabbi J. David, *A Suggested Antenuptial Agreement: A Proposal in Wake of Avitzur*, Jewish Law Articles, <http://jlaw.com>.

⁵⁸Doložka je používána pouze v konzervativních ketubách.

⁵⁹Problémy spojené s doložkou prof. Liebermana popsal ve svém příspěvku na konferenci o Agunot (v Jeruzalémě roku 1998) Rabbi Mayer E. Rabinowitz – profesor Talmudu a knihovnik Židovského teologického semináře v New Yorku, člen bet-dinu konzervativního hnutí.

⁶⁰Rabbi Mayer E. Rabinowitz ve svém příspěvku popisuje rovněž případy, kdy jeho bet-din anuloval manželství. Tato praxe však není uznávána ortodoxními kruhy.

zasnoubení (sňatku) vznikla již v druhé polovině 19. století, jejím původcem byl zřejmě Rabbi Michael Weil z Paříže. Tehdy byla myšlenka zavrhnuta stejně jako pozdější pokusy o její obnovení.⁶¹

Rabbi Mordechai Willig představuje poněkud jinou podobu smlouvy, podle které manžel platí manželce denní částku podpory (výživného) po celou dobu, kdy žijí odděleně. Pokud by se žena odmítla dostavit k bet-dinu ve věci getu, manželova povinnost platit výživné by byla zrušena. Částka podpory může být stanovena fixně s tím, že se zvyšuje podle indexu spotřebitelských cen. Manžel má tedy dostatečný důvod vydat manželce get, ale „zároveň nemůže tvrdit, že jde o get me' use, tedy vynucený, a proto halachicky neplatný, get“.⁶² Tato předmanželská smlouva byla schválena bývalým vrchním sefardským rabínem státu Izrael Rabbi Ovadiah Yosefem a rovněž Americkou rabínskou radou. Kromě toho partneři podepisují také arbitrážní dohodu, ve které se manželé zavazují k řešení případného manželského sporu před určitým bet-dinem. Americká rabínská rada tuto smlouvu zmiňuje ve své rezoluci z června 1993, týkající se předmanželských smluv. Konstatuje, že do té doby byl pouze návrh R. Williga přijat jako doporučená verze.

Není jasné, kolik agunot na světě existuje. Z pochopitelných příčin židovské komunity takové údaje nerady poskytují. Je však zřejmé, že jde o velký problém: ve Spojených státech a ve Velké Británii se ženy takto postižené organizují do svépomocných spolků, objevují se svědectví o manželích požadujících po svých bývalých manželkách 10 000 až 60 000 britských liber za get.⁶³ Vzhledem k rozsahu problému se státy s velkou a politicky aktivní židovskou populací snaží problémy agunot řešit úpravami v sekulárním právu.

V roce 1983 stát New York na popud židovských organizací stanovil v novele svého zákona o rodinných vztazích (New York State Domestic Relations Law), že „strana, na jejíž podnět civilní soud zahajuje řízení o rozvodu, musí dosvědčit, že odstranila jakoukoli ‚překážku dalšího sňatku‘.“⁶⁴ Později bylo soudním

⁶¹WEISS, Rabbi Avraham, *The Modern Day Agunah: In Retrospect and Prospect*.

⁶²HERRING, Rabbi Basil, *Promoting the Prenuptial – Putting an End to the Agunah Problem*, přetištěno z Amit Woman, září 1994, s. 17–21, <http://www.yerushalayim.net/organizations/oc/>.

⁶³Ve státě New Jersey byl žalován muž, který po své bývalé manželce požadoval 25 000 amerických dolarů za vydání getu.

⁶⁴Citováno ze článku MALINOWITZ, Rabbi Chaim, *The New York State Get Bill and its Halachic Ramifications*, Jewish Law Articles, <http://jlaw.com>. Zákon problém upravuje v paragrafu 253. Celý zákon (New York State Domestic Relations Law) je možno v konsolidované podobě nalézt na internetových stránkách shromáždění státu New York: <http://assembly.state.ny.us>.

rozhodnutím ve věci *Megibow v. Megibow*⁶⁵ potvrzeno, že touto překážkou se myslí i get. Tento zákon si získal širokou podporu v židovské odborné veřejnosti, i když stále neřešil zásadní problém, jak vymoci vydání nebo přijetí getu. Pouze znemožňoval sekulární rozvod páru, v němž manžel odmítal vydat manželce get (nebo ona ho odmítala přijmout) – což bylo ale ostatně často právě to, o co vzpurné straně šlo.⁶⁶

V Kanadě se s problémem aguna pokusily vypořádat novely zákona rodinného (Family Law Act) v roce 1986 a zákona o rozvodu (Divorce Act) z roku 1990.⁶⁷ Novela formulovala paragraf 21.1 odst. 2 e) takto: „Při jakýchkoli úkonech podle tohoto zákona manžel(ka) může učinit čestné prohlášení, že písemně požádal(a) druhého partnera k odstranění všech překážek dalšího sňatku v rámci svého náboženství, odstranění, které je pod kontrolou druhého partnera.“⁶⁸

Podobná úprava existuje od roku 1996 i v Jižní Africe, kde Divorce Amendment Act⁶⁹ novelizoval původní rozvodový zákon z roku 1979 tak, že přidal paragraf 5A: „Jestliže se soudu ukáže během jednání o rozvodu, že navzdory vydání rozhodnutí o rozvodu soudem, kvůli předpisům náboženství partnerů nebo jednoho z partnerů nebudou tito moci uzavřít další manželství, pokud toto nebude rovněž zrušeno dle takových předpisů nebo pokud nebude překážka uzavření dalšího manželství odstraněna, soud odmítne manželství rozvést, ledaže je soud spokojen s tím, že partner, v jehož moci je manželství takto nechat zrušit nebo odstranit zmíněné překážky, učinil všechny nutné kroky k tomu, aby manželství bylo zrušeno nebo aby překážka byla odstraněna, nebo jestliže soud uzná jinak.“

Novela zákona státu New York, schválená v roce 1992, uložila soudci rozhodovat o otázkách rozdělení majetku manželů s ohledem na eventuální „překážku dalšího sňatku“. Tím bylo vlastně umožněno, aby soudce civilního soudu penalizoval vzpurného manžela odmítajícího vydat get formou finanční ztráty při rozdělování majetku. Tento zákon je sice novým pokusem, jak vyřešit problém vynutitelnosti povinností vyplývajících z židovského práva, ale pro některé učen-

⁶⁵161 *Misc.2d* 69, 612 *N.Y.S.2d* 758, 760 (Sup.Ct.1994).

⁶⁶Tento problém nastínila rovněž baronka Miller of Hendon ve svém vystoupení k nově navrhovanému zákonu ve Sněmovně lordů (viz dále) dne 30. června 2000, její vystoupení je k dispozici na stránkách britského parlamentu: <http://www.parliament.the-stationery-office.co.uk>.

⁶⁷Celý zákon, původně z roku 1986, v platné podobě se nachází na internetových stránkách kanadského ministerstva spravedlnosti: <http://canada.justice.gc.ca>.

⁶⁸Podrobnosti ke kanadskému zákonu včetně legislativního procesu a pozitivního dopadu na praxi viz FISHBAYN, Lisa, *Gender, Multiculturalism and Dialogue: The Case of Jewish Divorce*, *Canadian Journal of Law and Jurisprudence*, leden 2008, s. 71 a násl.

⁶⁹Plné znění novely lze nalézt na stránkách jihoafrické vlády: <http://www.polity.org.za>.

ce opět nastoluje otázku, zda je get platný, když by byl vynucován sekulárním soudem. Obecně se soudí, že pokud sekulární soud pouze vynucuje na manželu, aby se podřídil rozhodnutí bet-dinu, pak nejde o neplatné vynucení getu.⁷⁰

Poslední ze sekulárních úprav problému agunot je zákon Divorce (Religious Marriages) Act z roku 2002, který je platný pro Anglii a Wales. Nové ustanovení 10A, které tento zákon vkládá do původního zákona z roku 1973 (Matrimonial Causes Act), platí pro osoby, které byly sezdány buď dle židovských zvyklostí, nebo dle jiných předepsaných náboženských zvyklostí, které vyžadují, aby tyto osoby spolupracovaly v případě rozvodu manželství.⁷¹ Soud může na základě podání jedné ze stran rozhodnout, že rozhodnutí o rozvodu nebude platné do doby, než obě strany prohlásí, že učinily kroky, které pro rozvod vyžadují příslušné zvyklosti.

2. Uznání ketuby jako smlouvy v sekulárních právních řádech

Zdá se, že pokud ketuba splňuje požadavky příslušného právního řádu, může být považována za řádnou občanskoprávní smlouvu a plnění z ní může být, jako z každé jiné platné smlouvy, vynuceno sekulárním soudem. Například ve státu New York, z něhož pochází řada rozhodnutí týkajících se ketuby, soud v roce 1926 konstatoval, že „předmanželská smlouva sepsaná v hebrejštině stanovující práva daná vdově židovským právem je vynutitelná, pokud neodporuje státnímu právu.“⁷² V jiné věci soud ve státě New Jersey v roce 1981 rozhodl, že „ketuba je obdobou jakékoli předmanželské smlouvy;“⁷³ soud se v tomto případě opíral o svědectví tří ortodoxních rabinů – členů Americké rabínské rady, kteří potvrdili, že ketuba má charakter civilního kontraktu. Také v Kanadě soud uznal ketubu jako platnou občanskoprávní smlouvu, když

---

⁷⁰ „... jestliže sekulární soud donutí manžele vydat get, pak je tento get neplatný. Avšak pokud sekulární soud donutí manžele podvolit se rozhodnutí bet-dinu, pak je get platný.“ WEISS, Rabbi Avraham, *The Modern Day Agunah: In Retrospect and Prospect*; „Nenavrhuje se, aby civilní soudy přímo přikazovaly odpírajícímu partnerovi dát nebo přijmout get.“ STRUM, Andrew, *Getting a Gett In Australian Courts*.

⁷¹ Původně byl návrh omezen jen na židy a quakery. Vláda však upozornila, že návrh tak nebyl slučitelný s článkem 14 Evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (zákaz diskriminace). Memorandum odboru Lorda Kancelře k „Divorce (Religious Marriages) Bill“ z 6. července 2000, uveřejněné na stránkách britského parlamentu <http://www.parliament.the-stationery-office.co.uk>. Proto byl návrh pozměněn, aby zahrnoval i jiné náboženské skupiny.

⁷² Hurwitz v. Hurwitz, 215NYS 184, 216 App.Div. 362 (2 Dept. 1926), citováno podle *Jewish Law Case Summaries – Ketubah*.

⁷³ Minkin v. Minkin, 180 NJ Super 260, 434 A.2d 665 (1981), citováno podle *Jewish Law Case Summaries – Divorce*.

potvrdil rozhodnutí newyorského bet-dinu vzhledem k existující arbitrážní dohodě a spravedlivému arbitrážnímu jednání.⁷⁴

Podle Rabbiho Bleicha se případ manželů Avitzur stal vůbec prvním, ve kterém „nejvyšší soud jakéhokoli státu (ve Spojených státech) jednal v záležitosti týkající se vykonání getu.“⁷⁵ Manželé Avitzur uzavřeli sňatek v roce 1966 a v jejich ketubě byl použit výše zmíněný konzervativní doplněk. V roce 1978 byli manželé civilně rozvedeni, ale manžel se poté odmítl dostavit k bet-dinu, aby bylo rozhodnuto o rozvodu podle židovského práva. Proto se manželka obrátila na sekulární soud s žádostí, aby na jejím – pro stát již bývalém – manželu vynutil plnění z ketuby, tj. aby ho přinutil dostavit se k bet-dinu. Prvoinstanční soud⁷⁶ státu New York rozhodl ve prospěch paní Avitzur s tím, že povinnost manžela dostavit se k bet-dinu spočívá na smluvním základě. Pan Avitzur se obrátil k odvolací instanci (Appellate Division),⁷⁷ která rozhodla opačně s tím, že ketuba je pouhým liturgickým dokumentem bez opory v občanském právu. Toto rozhodnutí bylo ale následně zrušeno rozhodnutím nejvyšší newyorské instance – Court of Appeals.⁷⁸ Rovněž v případě Hirsch v. Hirsch Court of Appeals uvedl, že: „... ketuba by běžně měla opravňovat – ne méně než jakákoli jiná smlouva občanského práva – k předložení sporu nesoudnímu fóru, pokud její vynucení neporušuje ani právo ani veřejnou politiku státu.“⁷⁹

Pochopitelně že názory na výkon nároků z ketuby a nároků souvisejících sekulárními soudy nejsou jednotné; objevují se námitky, že ketuba je dokumentem čistě náboženským a vynucením nároků z ní vyplývajících by sekulární soud zasahoval do vnitřních záležitostí náboženské společnosti. Ve Spojených státech se objevila rozhodnutí, podle kterých ketuba nemůže být vykonána, protože jakékoli sankcionování ketuby státní mocí by bylo v rozporu s Prvním dodatkem Ústavy Spojených států, který zakazuje státu podporovat náboženství.

V New Jersey ve věci *Minkin v. Minkin* se soud přiklonil k názoru jednoho z rabínů, který ve svém svědectví před soudem prohlásil, že „židovské právo

⁷⁴Colman Gene C. ve své odpovědi na dotazy, které mu byly zaslány v souvislosti s článkem *Jewish Marriage and Ontario Law*.

⁷⁵BLEICH, Rabbi J. David, *A Suggested Antenuptial Agreement: A Proposal in Wake of Avitzur*

⁷⁶Supreme Court.

⁷⁷Nejvyšší soud není poslední instancí ve státě New York – naopak, jde o soud první instance, nad nímž existují ještě Appellate Division a Court of Appeals.

⁷⁸Avitzur v. Avitzur, 58 N. Y. 2d 108.

⁷⁹Citováno z článku BLEICH, Rabbi J. David, *A Suggested Antenuptial Agreement: A Proposal in Wake of Avitzur*.

nemůže být chápáno jen jako náboženské právo, ale místo toho sestává ze dvou částí – jedna upravuje vztah člověka s Bohem a druhá upravuje vztah mezi lidmi.⁸⁰ Get spadá do této druhé části, a má tudíž povahu čistě občanskoprávní a nikoli náboženskou, a proto by neměl vyvolávat konflikt s Prvním dodatkem Ústavy. Tento přístup ale zamítl soud ve věci *Aflalo v. Aflalo*⁸¹ a upozornil, že nevydání getu znemožňuje pouze další náboženský sňatek, nikoli civilní sňatek, a jakékoli rozhodnutí getu se týkající je tudíž věcí náboženskou, o níž nepřisluší sekulárnímu soudu rozhodovat. Tím se tento soud v New Jersey odklonil od názoru soudu ve věci *Avitzur v. Avitzur*, ve kterém newyorský Nejvyšší soud (Court of Appeals) rozhodl o vynucení z ketuby na základě toho, že jediné, co z ketuby vynucuje, je občanskoprávní povinnost strany dostát svému sekulárnímu závazku a dostavit se před určitou institucí. „Zvážení dalších hmotněprávních otázek souvisejících s nárokem žalobkyně na náboženský rozvod je však správně ponechán na tom fóru, které si strany vybraly pro vyřešení své věci.“⁸²

VII. Závěr

Ketuba je jedním z nejživějších institutů židovského práva; přežila tisíciletí a je používána dodnes. Může být bezpochyby zajímavou inspirací i pro sekulární svět a úvahy o úpravě manželských vztahů a poměrů při rozvodu manželství. V současné židovské diaspoře by mělo být zvaženo, zda by ideje ketuby neměly být stvrzeny v aktualizované podobě v občanskoprávním dokumentu, který by odpovídal požadavkům sekulárního státu. Tak by bylo zřejmé, že nároky z ketuby přenesené do takového dokumentu budou vynutitelné sekulárními soudy, a nebylo by nutné čekat v nejistotě, zda tyto soudy uznají ketubu jako řádnou občanskoprávní smlouvu či nikoli.

Co se týče ustanovení ketuby o výběru rozhodčího orgánu ve věci náboženského rozvodu (a vynucení rozvodového listu podle židovského práva), případný výkon tohoto ustanovení sekulárním soudem zjevně neřeší základní problém, které toto ustanovení sleduje – totiž přinutit jednu ze stran, aby vydala druhé straně rozvodový list. I když jsou v tomto ohledu novodobé úpravy sekulárního práva v zemích anglo-amerického práva pozoruhodné, nejeví se jako jednoznačně akceptovatelné všemi odbornými stranami. V podmínkách tak malé židovské komunity, jaká nyní existuje v České republice, se zdá, že společenský tlak

⁸⁰180 N. J. Super. at 265–266, 434 A.2d 665.

⁸¹295 N. J. Super. 527, 685 A.2d 523.

⁸²*Avitzur v. Avitzur*, 58 N.Y. 2d 108, 115–116.

v rámci komunity je mnohem efektivnějším donucovacím prostředkem než cokoli v moci sekulárního soudu.

Resumé

Stat' přibližuje ketubu, institut židovského práva, který je současné české odborné literatuře neznámý, její vývoj, obsah a způsob, jakým na ni reagují sekulární státy s početnou židovskou komunitou. Ketuba po staletí vývoje dospěla ke standardizovanému znění, které je doplňováno místními zvyklostmi. Navíc se objevují snahy řešit v ketubě problém aguna - problém stran, které byly rozvedeny podle sekulárního práva, ale jedna brání druhé obdržet rozvod podle židovského práva. Některé právní řády, například státu New York nebo Anglie a Walesu, na tento problém reagovaly vlastní právní úpravou, která sekulární rozvod podmiňuje splněním požadavků náboženského rozvodu. V některých případech byly ketuby, včetně doložek určujících náboženský rozhodčí orgán pro věci rozvodu, uznány jako řádné občanskoprávní smlouvy vymahatelné sekulárním soudem. V dnešní České republice je otázka vymáhání plnění z ketuby spíše věcí akademického zájmu; velikost a charakter místní židovské komunity vede k upřednostňování neformálních řešení případných sporů v oblasti manželského práva.

Summary

Ketubah, the Marriage Contract under Jewish Law, and Its Application in Secular Legal Systems

The article presents ketubah, an institute of Jewish law that is unknown in the current Czech academic literature; it describes its evolution and content, and the manner in which secular countries with large Jewish communities deal with it. Throughout the centuries ketubah achieved a standardized format that has been adjusted to local customs. Additionally, there are attempts to use ketubah to solve the problem of agunah – the problem of parties who have obtained a secular divorce but not a divorce under Jewish law because the other party prevented it. Some legal systems, such as those of the State of New York and of England and Wales, have addressed the problem by adopting legislation that conditions secular divorce upon the granting of a religious divorce. In some instances ketubot have been accepted as regular civil law contracts enforceable by a secular court, including the clauses that designate religious arbitration for divorce matters. In the Czech Republic the question of enforceability of obligations stemming from ketubot is only a matter of academic interest; the size and the character of the local Jewish community influences a tendency towards informal resolutions of potential conflicts in the area of marriage law.

Zusammenfassung

Ketuba – Ehevertrag nach dem jüdischen Recht – und dessen Benutzung in den säkularisierten Rechtsordnungen

Artikel beschreibt die Ketuba, jüdisches Rechtsinstitut, das der zeitgenössischen tschechischen Fachliteratur unbekannt ist, als auch deren Entwicklung und die entsprechenden Reaktionen der säkularisierten Staaten mit großen jüdischen Gemeinden. Über die Jahrhunderte hat sich eine standardisierte Fassung der Ketuba entwickelt, die durch die lokalen Gewohnheiten ergänzt wurde. Darüber hinaus versucht man in der Ketuba das Problem der Parteien „aguna“ zu lösen, d.h. das Problem der nach dem weltlichen Recht geschiedenen Parteien, wo eine der Parteien die Ehescheidung gemäß dem jüdischen Recht hindert. Einige Rechtsordnungen, wie z. B. des Staates New York oder in England und Wales haben eine spezielle rechtliche Regelung angenommen, nach der die weltliche Ehescheidung erst nach der Erfüllung der Anforderungen des jüdischen Rechts erfolgen kann. In einigen Fällen wurde die Ketuba (einschließlich der Bestimmungen über den Religionsschiedsorgan für die Ehescheidung) als ordentlicher zivilrechtlicher Vertrag anerkannt, der von den weltlichen Gerichten erzwungen werden kann. Zur Zeit ist die Erzwingbarkeit der Ketuba in der Tschechischen Republik eine eher akademische Frage; die Größe und Natur der hiesigen jüdischen Gemeinde führt dazu, dass informelle Lösungen der eventuellen Konflikte im Bereich des Eherechts bevorzugt werden.

Riassunto

Ketuba, il contratto matrimoniale secondo il diritto ebraico e il suo uso nei sistemi di diritto secolare

Il testo descrive il ketuba, un istituto di diritto ebraico finora sconosciuto alla letteratura specializzata contemporanea ceca, il suo sviluppo, contenuto e reazioni su di esso da parte degli stati con comunità ebraica notevole. Il ketuba dopo uno sviluppo plurisecolare ha preso la sua forma standardizzata, essendo completato dalle usanze locali. Si rivelano tendenze a risolvere il problema chiamato *agune* – cioè il problema delle parti divorziate secondo il diritto secolare dove comunque una delle parti resiste a garantire all'altra anche un divorzio secondo il diritto ebraico. Alcuni sistemi legali, per esempio quei d'Inghilterra o dello Stato New York hanno reagito condizionando il divorzio secolare con la verifica dei presupposti per il divorzio religioso. In alcuni casi i ketuba, nei quali ci sono inclusi anche compromessi designanti un organo d'arbitraggio religioso, sono stati riconosciuti come contratti civili rivendicabili davanti al tribunale

secolare. Nella Repubblica Ceca d'oggi la questione d'esecutorietà degli obblighi presi dal ketuba presenta solamente un interesse accademico; le dimensioni e il carattere della comunità ebraica locale fa preferire soluzioni non-formali di eventuali controversie sorte nell'area di diritto matrimoniale.

O autorce

JUDr. Markéta Trimble Landová, Ph.D., J.S.M., je studentkou doktorandského programu na Právnické fakultě Stanfordovy univerzity (USA), kde v roce 2006 absolvovala magisterský program. Předtím vystudovala Právnickou fakultu Univerzity Karlovy, kde pod vedením profesora Jiřího Rajmunda Tretery vypracovala a obhájila v roce 1997 diplomovou práci „Židovské právo“ a v roce 2001 disertační práci „Ketuba (manželská smlouva podle židovského práva)“. Pracovala jako právník v Českém statistickém úřadu, Eurostatu, na Ministerstvu spravedlnosti ČR a od roku 2005 jako asistentka na Stanfordově univerzitě. Věnuje se srovnávacímu právu, právu duševního vlastnictví a mezinárodnímu právu soukromému.

JUDr. Markéta Trimble Landová, Ph.D., J.S.M., born in 1973, is a J.S.D. candidate at Stanford Law School (California, USA), where she received a master's degree in 2006. Before attending Stanford she studied at the Law School of Charles University in Prague where she – under the supervision of Professor Jiří Rajmund Tretera – wrote and defended in 1997 her thesis “Jewish Law,” and in 2001 her dissertation, “Ketubah (the Marriage Contract under Jewish Law).” She has worked as a lawyer in the Czech Statistical Office, Eurostat, and the Ministry of Justice of the Czech Republic, and since 2005 has worked as an assistant at Stanford Law School. She focuses on comparative law, intellectual property law and private international law.

JUDr. Markéta Trimble Landová, Ph.D., J.S.M., ist Studentin des Doktorandenprogramms an der Juristischen Fakultät der Stanforduniversität in USA, wo sie im Jahre 2006 Magisterprogramm absolvierte. Früher studierte sie an der Juristischen Fakultät der Karlsuniversität in Prag, wo sie unter der Leitung des Professoren Jiří Rajmund Tretera zunächst Diplomarbeit „Jüdisches Recht“ (1997) und später die Dissertationsarbeit „Ketuba – Ehevertrag nach dem jüdischen Recht“ verteidigt hatte. Sie war als Jurist im Rahmen des Tschechischen Statistischen Amtes, Eurostat and des Justizministeriums der Tschechischen

Republik tätig. Seit 2005 arbeitet sie als wissenschaftliche Mitarbeiterin an der Stanforduniversität. Sie widmet sich der Rechtsvergleichung, dem rechtlichen Schutz des geistigen Eigentums und dem internationalen Privatrecht.

JUDr. Markéta Trimble Landová, Ph.D., J.S.M., é studente del programma di ricerca alla Facoltà di Giurisprudenza della Stanford University (USA) dove nel 2006 si é laureata nel programma magistrale. Prima ha studiato la Facoltà di Giurisprudenza della Università Carolina dove presentò e difese la sua tesi „Il diritto ebraico“ nel 1997 e nel 2001 la sua tesi di ricerca „Ketuba (il contratto matrimoniale secondo il diritto ebraico“, sempre con l'aiuto del Prof. Jiří Rajmund Tretera in veste di relatore. Lavorava al Ente statistico ceco (ČSÚ). nell'agenzia Eurosat e al Ministero della Giustizia della Rep. Ceca. Dal 2005 é assistente alla Stanford University. Si dedica al diritto comparativo, diritto della proprietà intellettuale e diritto internazionale privato.

Církev a stát ve Švýcarsku

Adrian Loretan

Přinášíme překlad písemné předlohy přednášky prof. Dr. Adriana Loretana z Univerzity v Lucernu, kterou tento vzácný host Společnosti pro církevní právo přednesl na Právnické fakultě Univerzity Karlovy dne 1. března 2007.

I. Církev a stát v perspektivě evropské společnosti

Otázka vztahu mezi církví a státem získává v perspektivě (jednotné) evropské společnosti na třaskavosti, jak to ukázal slavný citát papeže Benedikta XVI. během přednášky na univerzitě v Řeznu.¹ Bývalý profesor a současný papež hovořil ve své přednášce o vztahu víry a rozumu.² V této řeči citoval papež větu byzantského císaře Manuela II. Paleologa (okolo roku 1391): „Ukaž mi, co nového s sebou přinesl Mohamed, a najdeš jen špatnosti a nelidskost, jako to, že přikázal šířit víru, kterou kázal, mečem.“³

Benedikt XVI. se distancoval nejen od použitého citátu. Později litoval i nesrozumitelnosti svého vyjádření,⁴ což je podle koncilového historika Giu-

¹Srov. ESTERBAUER, R.: *Christliche Vernunft als Seele Europas? Bemerkung zu Regensburger Vorlesung Papst Benedikts XVI.*, in: *Stimmen der Zeit* 225 (2007), s. 147–160; GEROSA, L.: *Sind Wissenschaft und Religion unvereinbar?*, in: *Schweizerische Kirchenzeitung* 174 (2006), s. 720–723.

²Srov. k tomu: HABERMAS, J.: *Glauben und Wissen*. Friedenspreis des Deutschen Buchhandels 2001, Frankfurt a. M. 2001, s. 7–31; tentýž autor: *Die Grenzen zwischen Glauben und Wissen. Zur Wirkungsgeschichte und aktuellen Bedeutung von Kants Religionsphilosophie*, in: *Zwischen Naturalismus und Religion. Philosophische Aufsätze*. Frankfurt a. M. 2005, 215–257.

³Předběžné zveřejnění řeči bylo otištěno v Aktech Apoštolského stolce (AAS) č. 174, vyd. sekretariátem Německé biskupské konference. Bonn 2006, s. 72 nn. Znění doplněné o poznámky lze nalézt na internetových stránkách pod adresou: www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/speeches/2006/september/documents/hf_ben-xvi_spe_20060912_university-regensburg_ge.html.

⁴Ve znění zveřejněném na internetu a doplněném o poznámky je již pro svoji délku nápadná třetí poznámka. Po citátu císaře Manuela II. Paleologa papež píše: „Tento citát je v muslimském světě chápán jako výraz mého vlastního postoje, a vyvolal tak pochopitelné pozdvižení. Doufám, že čtenář mého textu může ihned poznat, že tato věta nevyjadřuje můj postoj ke Koránu, vůči němuž cítím úctu, kterou si svatá kniha velkého náboženství zaslouhuje. Při citaci textu od císaře Manuela II mi šlo jen o to poukázat na souvislost mezi vírou a rozumem. V tomto ohledu souhlasím s Manuelem, aniž bych si osvojoval jeho polemiku.“

seppe Alberiga doposud ojedinělý počín. Poté přijal diplomaty islámských zemí akreditované u Svatého stolce a islámské zástupce z Itálie. Benedikt XVI. dokázal, jak je pro něj důležitý dialog o hranicích mezi náboženstvím a kulturou. Ze způsobu, jakým byl uvedený konflikt urovnán, vyplývá, že otázky týkající se vztahu náboženství a státu v Evropě nejsou již pouze otázkami pro specialisty z oboru konfesního práva, ale dotýkají se celkového pojetí práva daného státu. To je zřejmé z novějších konfliktů mezi muslimskými státy a Evropou.

1. Náboženské právo v Evropě a ve Spojených státech amerických

Náboženská svoboda se v rámci náboženského práva vyvíjela jinak ve Spojených státech amerických (USA) a jinak v Evropě. Evropa a USA mají odlišnou historii vztahů mezi církvemi a státem. Evropa po všech svých zkušenostech s náboženskými válkami odsoudila jednou provždy ve Vestfálském míru z roku 1648 nábožensky nebo duchovně odůvodněnou válku. Osvícenství oddělilo od sebe právo a morálku; toto pojetí se rozšířilo v celé Evropě.

Ve Spojených státech se vyvinul jiný vztah mezi státem a církvemi. Puritánští osadníci – otcové zakladatelé – opustili Anglii, protože představovali opozici vůči státu, tj. Spojenému království. „Považovali nábožensky odůvodněné uspořádání svých obcí prostě za řádnou veřejnou strukturu, a státní uspořádání tím pádem za nadbytečné. ... Rozhodujícím způsobem určili ráz Spojených států. Státní minimalismus, prosazovaný až dodnes v USA, vychází v zásadě z toho, že oproti Evropě je státnost podřazená náboženství. Oddělení státu a církve na druhé straně Atlantiku znamená, že náboženství musí být chráněno před státem.“⁵ Oddělení práva a morálky v duchu Immanuela Kanta je americkému pojetí práva cizí.

2. Náboženské právo v USA a ve Švýcarsku

K hlavní části svého příspěvku, zabývající se „církví a státem ve Švýcarsku“, bych se chtěl dostat přes dvě myšlenky, které spojují náboženské právo USA a Švýcarska.

Při všech rozdílech mezi systémy náboženského práva v Evropě a USA bych rád poukázal na dvě paralely mezi Švýcarskem a USA:

---

⁵HALLER, G.: *Der Transatlantische Dialog und die Achse der Säkularisierung*, in: Bulletin ET 14 (2003), Heft 2, s. 212.

Charles Louis de Montesquieu se vyslovil „pro výrazný federalismus, který shledává příkladně realizován ... např. ve Švýcarsku a který je základním strukturálním principem ústavy USA.“⁶

Pro Alexise de Tocquevillu, který navštívil v roce 1831 Spojené státy, byl princip federálního uspořádání rovněž důležitým hlediskem pro otázku legitimacy. Ve svém popisu fungování americké ústavy viděl „vlastní demokratické, a tím i legitimující síly v malých politických jednotkách USA, tj. v obcích (či městech), a v aktivitách občanské společnosti ... Takovéto instituce politického života na místní úrovni podporují každodenní spoluúčast na občanských aktivitách a naplňují demokracii spontánním životem. Představují jakási vzdělávací zařízení svobody, na která je ústava odkázána.“⁷

Švýcarské konfesní právo vychází ve svém systému z takových malých organizačních jednotek, jakými jsou náboženské obce. „Tato zásada týkající se náboženských obcí je státoprávní zásadou ... a ozřejmuje ... zvláštní postavení švýcarského konfesního práva v evropském kontextu.“⁸

II. Církev a stát ve Švýcarsku

1. Společnost s přistěhovalci a mnoha náboženstvími

Narozdíl od USA zná švýcarské konfesní právo různé modely spolupůsobení církvi a státu. Stát, v tomto případě kanton, upravoval dosud svůj vztah především ke křesťanským církvím, a rovněž též k židovským obcím. Vzhledem k celkové mobilitě si musí kantony zodpovědět otázku, jak budou řešit svůj vztah k náboženským společnostem, které působí ve Švýcarsku nově. S přistěhovaleckými vlnami od druhé světové války se ze Švýcarska stala země s mnoha náboženstvími a přistěhovalci. V současnosti jde o to, jak integrovat jednotlivce srbsko-pravoslavného nebo islámského původu do systému státního náboženského práva.⁹

⁶MÜLLER, J. P.: *Die demokratische Verfassung. Zwischen Verständigung und Revolte*. Curych 2002, s. 113.

⁷Tamtéž, s. 114.

⁸KRAUS, D.: *Schweizerisches Staatskirchenrecht*. Tübingen 1993, s. 368. Srov. od téhož autora, *Das Verhältnis von Staat und Kirche bzw. Religionsgemeinschaften in der Schweiz*, in: *Religionsfreiheit als Leitbild. Staatskirchenrecht in Deutschland und Europa im Prozess der Reform*, vyd. Hartmut Kress. Münster 2004, s. 257 nn.

⁹Srov. LORETAN, A.: *Die öffentlich-rechtliche Anerkennung weiterer Religionsgemeinschaften – ein Instrument gesellschaftlicher Integration?*, in: *Religiöser Pluralismus. Empirische Studien und analytische Perspektiven*, vyd. Martin Bauman a Samuel M. Behloul. Bielefeld 2005, s. 171 nn.

Podle výsledků sčítání lidu z roku 2000 se ve Švýcarsku hlásí k islámu 310 807 osob.¹⁰ To odpovídá 4,3 % celkového počtu obyvatel Švýcarska.¹¹ Islámské organizace nebyly dosud v žádném kantonu veřejnoprávně uznány,¹² a to navzdory faktu, že všechny dohromady tvoří třetí největší náboženské společenství ve Švýcarsku.¹³ Požadavku na zlepšení postavení muslimských náboženských společenství¹⁴ je dopřáno sluchu na politické úrovni nejčastěji v rámci Spříseženecké komise proti rasismu.¹⁵ V kantonu Curych se otázka integrace muslimů stala tématem v předvolebním boji v roce 2007.¹⁶

Otázky migrace a integrace jsou nejen pro Švýcarsko, ale i pro Evropu existenční otázkou, jak zkonstatovala bývalá předsedkyně Spolkového sněmu Rita Süssmuthová, spoluautorka podrobné zprávy vypracované pro OSN.¹⁷

2. Příslušná ustanovení spolkové ústavy a mezinárodního práva

Jak má stát se svým kantonálním konfesním právem reagovat na novou multikulturní situaci? Neexistuje žádný všeobecně platný švýcarský model, jak by měly kantony upravit svůj vztah k náboženským společnostem. Podle nauky vylučuje spolková ústava dvě extrémní varianty: „Jednak stát nemůže náboženské společnosti zakazovat nebo je dokonce pronásledovat ... jednak nesmí stát při poskytování

¹⁰Srov. statistickou ročenku Švýcarska za rok 2005, s. 50 (komentář), s. 52 (grafy). Srov. k tomu zprávu „Raum zwischen Agglomerationen füllt sich. Volkszählungsergebnisse zur Bevölkerungsstruktur“, in: Neue Zürcher Zeitung ze dne 23. 1. 2002, č. 18, s. 11.

¹¹Srov. statistickou ročenku Švýcarska za rok 2006, s. 54. 18,3% cizinců žijících ve Švýcarsku jsou muslimové.

¹²Srov. CATTACIN, S.: *Cla Reto Famos, M. Duttwiler, H. Mahning, Staat und Religion in der Schweiz. Anerkennungskämpfe, Anerkennungsformen. Eine Studie des Schweizerischen Forums für Migrations- und Bevölkerungsstudien (SFM) im Auftrag der Eidgenössischen Kommission gegen Rassismus (EKR)*. Bern 2003.

¹³Srov. JÄGGI, Ch.: *Die Muslime und ihr Verhältnis zum westlich-säkularen Staat*, in: Kirche-Staat im Umbruch. Neuere Entwicklungen im Verhältnis von Kirchen und anderen Religionsgemeinschaften zum Staat, vyd. A. LORETAN. Curych 1995, s. 156 nn.

¹⁴Srov. PAHUD DE MORTANGES, R., TANNER, E. (vyd.): *Muslime und schweizerische Rechtsordnung* (Freiburger Veröffentlichungen zum Religionsrecht, sv. 13). Freiburg (Švýcarsko) 2002.

¹⁵Federální (spříseženecká) komise proti rasismu uspořádala na podzim roku 2002 uzavřenou konferenci na téma „Právní uznání náboženských společností“.

¹⁶Srov. zprávu katolické mezinárodní tiskové agentury ze dne 19. 2. 2007: Muslimové protestují proti volebním spotům SVP (Švýcarské lidové strany).

¹⁷Srov. SÜSSMUTH, R.: *Migration und Integration. Testfall für unsere Gesellschaft*. Mnichov 2006. Srov. též Laqueur, W.: *Die letzten Tagen von Europa. Ein Kontinent verändert sein Gesicht*. Berlin 2006.

záruky náboženské svobody stanovit některé náboženství jako státní.¹⁸ V těchto mezích spolkového práva (čl. 15 spolkové ústavy) mohou jednotlivé kantony vyvinout různé typy uspořádání vztahu státu k náboženským společnostem.

Stejně tak mezinárodní právo, jako např. čl. 9 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv nebo čl. 18 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, zavazující Švýcarsko, nevznáší žádné další požadavky na to, jak by měly kantony vytvářet svůj systém náboženského práva. Nauka o tzv. „mezích úvahy“ (margin of appreciation) v tomto případě „bere ohled na právní tradice a morální standardy jednotlivých států“.¹⁹

3. Různé kantonální systémy

V mezích spolkového práva a mezinárodního práva mají kantony velký prostor pro svou aktivitu. Ve federálně uspořádaném Švýcarsku existuje více konfesně-právních modelů. Tato mnohost vyplývá ze skutečnosti, že ani spolková ústava ani spolkový soud nestanovily, že by měl být vztah mezi církvemi a státem upraven jednotně pro celé Švýcarsko. Úprava vztahu státu k náboženským společnostem je na základě spolkové ústavy (čl. 3 a čl. 72 odst. 1) přenechána šestadvaceti kantonům. Kantonální konfesněprávní úpravy tak zahrnují všechny možné modely vztahu církvi a států od institucionální jednoty po partnersky orientovanou odluku.

a) Veřejné uznání

Obě velké „zemské církve“, tj. evangelické reformované kantonální církve a římskokatolická církev, jsou ve všech 26 kantonech „veřejně“ uznány. V obou kantonech se systémem odluky, tj. v kantonech Ženeva a Neuchâtel, jsou církve, a stejně tak náboženské společnosti soukromoprávními sdruženími. Ale i v těchto odlukových kantonech je existence církví ve veřejném zájmu.

Tato forma veřejného uznání je diskutována jako model pro uznání dalších náboženských společností např. v kantonech Basilej-město nebo Lucernu (viz

¹⁸HAFNER, F., GREMMELSPACHER, G.: *Beziehungen zwischen Staat und Religionsgemeinschaften in der Schweiz*, in: *Menschenrechte konkret- Integration im Alltag. Referate des 2. Basler Menschenrechtssymposiums und weitere Beiträge*. Vyd. D. BUSER a další. Bazilej-Ženeva-Mnichov 2005, s. 68.

¹⁹SAHLFELD, K.: *Aspekte der Religionsfreiheit im Lichte der Rechtsprechung der EMRK-Organen, des UNO-Menschenrechtsausschusses und nationaler Gerichte* (Luzerner Beiträge zur Rechtswissenschaft, sv. 3). Curych 2004, s. 237 nn.

závěrečná zpráva pracovní skupiny „Stát-církev/náboženské společnosti“²⁰ k celkové revizi ústavy Lucernu).

b) Veřejnoprávní uznání

„Klíčovým pojmem kantonální právní úpravy vztahu státu k náboženským společnostem je veřejnoprávní uznání.“²¹ S výjimkou odlukových kantonů Ženeva a Neuchâtel umožňují kantony dvěma největším církvím podíl na veřejnoprávním působení. Kromě toho je tento model veřejnoprávního uznání použit v devíti kantonech²² na členy křesťanských církví a v pěti kantonech²³ na členy židovských obcí. Islámská sdružení naproti tomu nezískala veřejnoprávní uznání v žádném kantonu. Veřejnoprávní uznání křesťanských církví je v současnosti jádrem švýcarského konfesního práva.

Důsledkem veřejnoprávního uznání je skutečnost, že kantony přenášejí na státem uznané církve a židovské náboženské obce část své svrchované moci. Státní právo dává náboženským společnostem oprávnění vybírat od svých členů církevní daň.

S výjimkou konkordátů²⁴ neuznávají kantony nedemokraticky organizované náboženské společnosti bez dalších podmínek. Kantony proto vytvářejí další demokraticky uspořádané korporace, které mají být k dispozici římskokatolické církvi. „To bývá označováno jako dualistický systém. Na tuto paracírkevní organizaci přenášejí kantony část svých daňových oprávnění.“²⁵ K tomu píše

²⁰Autor této stati se účastní činnosti této politické pracovní skupiny jako odborník na konfesní právo.

²¹WINZELER, Ch.: *Einführung in das Religionsverfassungsrecht der Schweiz*. Curych 2005 (Freiburger Veröffentlichungen zum Religionsrecht, sv. 16), s. 77. Přitakání k tomuto hodnocení viz recenzi D. KRAUSE in: *Schweizerisches Jahrbuch für Kirchenrecht 2006*. Bern 2007, s. 183.

²²Curych, Bern, Solothurn, Bazilej-město, Bazilej-venkov a Aargau (na základě ústavy), Luzern, Schaffhausen a St. Gallen (na základě usnesení Parlamentu).

²³Bazilej-město, Bern, Freiburg, St. Gallen a Curych.

²⁴Basilejský konkordát uzavřený v roce 1828 se zabývá otázkou existence oprávnění deseti kantonů, na jejichž území se basilejská diecéze rozkládá, na spoluúčast při jmenování biskupa v Basileji (srov. LORETAN, A.: *Das „Streichungsrecht“ der Diözesanstände bei der Basler Bischofswahl oder Alte Texte – eine neue Sichtweise*, in: *Communio in Ecclesiae Mysterio. Festschrift für Winfried Aymans zum 65. Geburtstag*, vyd. Klaus-Theodor Geringer a Heribert Schmitz. St. Ottilien 2001, s. 335 nn.

Od toho se výrazně liší jmenování biskupů v Rakousku (srov. REES, W.: *Wer allen vorstehen will, soll von allen gewählt werden. Kirchenrechtliche Überlegungen zur Bischofsbestellung oder Bischofsbestellungen – gestern, heute und morgen*, in: *Kirchen zwischen Anspruch und Praxis*, vyd. Katholische Aktion Österreichs a Sekretariat der Österreichischen Bischofskonferenz. Graz-Wien 1998, s. 143 nn.

²⁵Srov. WINZELER, op. cit. (viz poznámka pod čarou č. 21), s. 51 nn.

bazilejský biskup Kurt Koch: „Hlavní strukturální problém katolické církve v německy mluvící části Švýcarska spočívá v existenci dvou odlišných systémů, které by se měly překrývat. Vytvářejí se tak třecí plochy mezi konfesně-právními systémy a katolickým chápáním církve, zejména pak ekleziologií II. vatikánského koncilu. Ty totiž nechápou pod pojmem místní církve jednotlivou náboženskou obec, ani jejich regionální svaz, nýbrž biskupství. ... Naproti tomu konfesně-právní systémy jsou zcela založeny na náboženské obci, což přispělo k tomu, že pastorační činnost se soustředí převážně na úroveň farnosti, resp. sboru.“²⁶

Z pohledu konfesního práva je tato kritika brána vážně. Nábožensky neutrální stát, garantující náboženskou svobodu, svěřuje svou veřejnoprávní pravomoc členům náboženské společnosti. Cílem korporací organizovaných na základě zemských církví není být církvemi, nýbrž „vytvořit finanční a správní předpoklady pro duchovní činnost, a být tak nápomocny plnění úkolů církve“²⁷. Nicméně mnoho otázek zůstává stále otevřených.

Náboženské společnosti, pokud chtějí vybírat daně, musí být organizovány v souladu se zásadami demokracie a právního státu.²⁸ Tomuto požadavku částečně nevyhovuje římskokatolická církev. Uvedený požadavek však umožňuje členům této církve účastnit se spolurozhodování o financování jejich církve. Kardinál Josef Ratzinger k tomu napsal: „Způsobilst vykonávat církevní úřad je spojena se svěcením, ... ale moci ze svěcení není zapotřebí pro výkon správy církevních financí.“²⁹

Poté, co bylo pojednáno o způsobech veřejnoprávního uznávání církví ve Švýcarsku jako celku, by měly být probrány jednotlivé modely kantonálního konfesního práva.

---

²⁶KOCH, K.: *Kirche an der Schwelle zum dritten Jahrtausend*, in: Schweizerische Kirchenzeitung 167 (1999), s. 722 nn., srov. od téhož autora *Kirche im Übergang zum dritten Jahrtausend, Wegweisungen für die Kirche der Zukunft*. Freiburg 2000, s. 25.

²⁷Srov. CAVELTI, Josef: *System und Funktion der staatskirchenrechtlichen Organe in der Schweiz*, in: *Räte in der Kirche zwischen Recht und Alltag*, vyd. L. CARLEN (Freiburger Veröffentlichungen aus dem Gebiete von Kirche und Staat, sv. 24). Freiburg (Schweiz) 1987, s. 31.

²⁸Kantonální veřejnoprávní úprava, kterou uplatňují při výběru daní veřejnoprávně uznané náboženské společnosti, musí být založena podle spolkového práva na demokratických základech. Spolek respektuje ústavy kantonů, jen pokud jsou kantony organizovány demokraticky (čl. 51 odst. 1 spolkové ústavy).

²⁹Ratzinger, J., Maier H.: *Demokratie in der Kirche. Möglichkeiten und Grenzen*. Limburg 2005, s. 32.

c) Modely spolupráce mezi církvemi a státem

Hlavní část švýcarského konfesního práva se nachází v právních řádech šestadvaceti kantonů.³⁰ Tváří v tvář rozdílnosti těchto modelů usiluje právní literatura o to najít jednotící kritéria. Situace v šestadvaceti kantonech bývá pro zjednodušení shrnována ve třech modelech:

1. Model institucionální jednoty, respektive velmi úzké spolupráce státu a církve.
2. Model „zemských církví“.
3. Model odluky náboženských společností od státu.

K prvnímu modelu

Model institucionální jednoty státu a církve se vyskytuje spíše v reformovaných kantonech, ve finančních otázkách ve vztahu mezi obcí a farností je přítomen též v kantonu Wallis. V zásadě „v kantonu Wallis existuje odluka církví od státu. Ústava kantonu uznává právní subjektivitu a autonomii tradičních církví, které dostávají finanční příspěvky od státu a obcí.“³¹ Nepodařilo se ovšem, „aby římskokatolická církev měla v kantonu Wallis systém církevních obcí“³², zatímco evangelická reformovaná církev v kantonu Wallis systém církevních obcí má. V převážně katolickém obyvatelstvu převážily argumenty proti myšlence církevních obcí, proti níž vystoupili biskup i kantonální vláda.³³

K druhému modelu

„V kantonech německy mluvící části Švýcarska, jakož i v kantonech Jura, Freiburg a Waadt uznává stát na úrovni kantonu členy římskokatolické církve

³⁰Srov. KRAUS, D.: *Kantonales Staatskirchenrecht. Sechszwanzig Realisierungen eines Themas*, in: od téhož autora, *Schweizerisches Staatskirchenrecht. Hauptlinien des Verhältnisses von Staat und Kirche auf eidgenössischer und kantonaler Ebene*. Tübingen 1993, s. 150 nn.; LORETAN, A. (vyd.): *Kirche – Staat im Umbruch*; LORETAN, A. (vyd.): *Rapports Église-État en mutation. La situation en Suisse romande et au Tessin*. Freiburg (Schweiz) 1997.

³¹CARLEN, L.: *Zum Verhältnis von Kirche und Staat im Wallis*, in: *Kirche in einer säkularisierte Gesellschaft*, vyd. D. A. BIDDER: Klaus Lüdicke a Hans Paarhammer. Innsbruck 2006, s. 41.

³²THELER, J.: *Zum Verhältnis von Kirchen und Staat im Kanton Wallis: eine besondere Art der Kirchenfinanzierung*, in: LORETAN: *Kirche-Staat im Umbruch*, s. 229. O vytvoření tohoto systému se marně snažil můj předchůdce prof. Oskar Stoffel.

³³Srov. CARLEN: *Kirche und Staat im Wallis* (viz pozn. č. 31), s. 35–44, a zejména s. 37–40.

jako veřejnoprávní korporaci.³⁴ Členové církve jsou v tomto modelu organizováni na základě veřejnoprávní úpravy. Odlišují se tak od soukromoprávních forem sdružování. Církevní obec je korporací, která je vytvářena podle státního (konfesního) práva. Jejím církevněprávním protějškem je instituce farnosti.³⁵ Konfesním právem tak není uznána církev se svojí kanonickoprávní strukturou, nýbrž její demokraticky organizovaní členové. To znamená, že svrchované právo zdaňovat své členy není přeneseno na katolickou církev, ale na konfesním právem vytvořenou korporaci složenou z členů katolické církve. Bývalý předseda spolkového soudu Dr. Giusep Nay měl k tomuto následující odůvodnění: Tzv. zemské církve a církevní obce „vykonávají moc svěřenou kantonem – zejména právo vybírat daně ... autonomně. ... Právní stát, jehož základem a omezením je právo (čl. 35 odst. 1 spolkové ústavy), nemůže přenést na náboženskou společnost svrchovanou moc, aniž by bylo zajištěno, že tato svrchovaná moc /týkající se vybírání daní/ bude uplatňována v duchu právního státu.“³⁶

K třetímu modelu

Model odluky státu a církve ve Francii nezůstal bez odezvy na francouzsky mluvící části Švýcarska a v kantonech Ženeva³⁷ a Neuchâtel³⁸ byl většinou přijat. V tomto modelu odluky je s církvemi nakládáno jako se soukromoprávními spolky.

III. Náboženská rozmanitost a náboženský mír

Závěrem mi dovoluji několik úvah k náboženské rozmanitosti a náboženskému míru.

³⁴KOSCH, D.: *Das Miteinander von kirchenrechtlichen und öffentlichrechtlichen Strukturen als Lernchance*, in: LORETAN-SALADIN, A., BERNET-STRAHM, T. (vyd.): *Das Kreuz der Kirche mit der Demokratie. Zum Verhältnis von katholischer Kirche und Rechtsstaat*, Curych 2006, s. 69.

³⁵Srov. LORETAN, A.: *Pfarrei und Kirchgemeinde – ein ungleiches Paar. Zum Staatskirchenrecht in der Schweiz*, in: (K)Ein Koch-Buch. Anleitungen und Rezepte für eine Kirche der Hoffnung. Festschrift zum 50. Geburtstag von Bischof Dr. Kurt Koch, vyd. Roger Liggerstorfer a Brigitte Muth-Oelschner. Freiburg (Schweiz) 2000, s. 623 nn.

³⁶NAY, G.: *Schweizer Rechtsstaat und Religionsgemeinschaften: Hilfen und Grenzen*, in: *Kreuz der Kirche*, s. 35 n.

³⁷Srov. REGAD, P.: *Comment l'Église catholique romaine à Genève vit-elle la séparation Église-État?*, in: LORETAN, A.: *Église-État*, s. 147 nn.

³⁸Srov. ZEN-RUFFINEN, P., GUY-ECABERT, Ch.: *La séparation de l'Église et de l'État à Neuchâtel*, in: LORETAN, A.: *Rapports Église-État*, s. 155 nn.

Nezbytné změny ve stávajícím vztahu církve a státu lze ve švýcarském systému přímé demokracie provést jen tak, že je o nich zapotřebí přesvědčit většinu spoluobčanů. Tato zvláštnost švýcarského konfesního práva, založeného na přímé demokracii, se promítá do všech rovin, např. také do oblasti uznávání dalších náboženských společností.

Právní stát je ovšem zavázán k zachování nejen demokracie, ale též míru, práva a spravedlnosti.³⁹ „Náboženské společnosti jsou silami, které tyto prvky právního státu částečně pozitivně spoluvytvářejí (tím, že sdílejí určité hodnoty⁴⁰), částečně jsou pro něj zátěží⁴¹, když v nich převažují fundamentalistické tendence. Právní stát se nemůže chovat vůči náboženským společnostem indiferentně. Má mít svoji politiku ve vztahu k náboženským společnostem. „Tento právněpolitický úkol spočívá zejména v tom, že mají být podporovány náboženské společnosti, které uznávají základní hodnoty právního státu.“⁴² Ale i církve a náboženské společnosti musí být otevřené ve vztahu k právnímu státu. Neboli musí v jednotlivých zemích existovat dialog mezi teologií a právní vědou. Jak jinak by mohly církve chtít spolupůsobit ve společnosti s mnoha náboženstvími, když by neznaly pravidla hry této společnosti.⁴³

Církve a náboženské společnosti musí rovněž „nově vymezit svůj vnitřní (tj. teologický) vztah k a) liberálnímu státu, b) k jiným náboženským společnostem a c) k sekularizované společnosti.“⁴⁴ Teprve tím se stávají partnery ve společnosti s více náboženstvími, která je držena pohromadě zásadami demokratického právního státu.

Evropský právně-politický řád se od doby Vestfálského míru postavil na vlastní nohy a přestal být součástí náboženství, jak tomu bylo do té doby celkem bez jakéhokoli zpochybnování. Tento řád hledal své opodstatnění nezávisle na

³⁹LORETAN, A.: *Überpositive Gerechtigkeitskriterien sind unentbehrlich! Rechtsphilosophische Überlegungen*, in: *Wo bleibt die Gerechtigkeit? Antworten aus Theologie, Philosophie und Rechtswissenschaft* (Luzerner Beiträge zur Rechtswissenschaft, sv. 5), vyd. Paul Richli. Zürich-Basel-Genf 2005, s. 39 nn.

⁴⁰Srov. WINZELER: *Einführung*, s. 151.

⁴¹HAFNER, F.: *Gremmlispacher, Staat und Religionsgemeinschaften*, s. 85.

⁴²Ibid.

⁴³Srov. HAFNER, F.: *Die Beteiligung der Kirchen an der politischen Gestaltung des pluralistischen Gemeinwesens* (= Basler Studien zur Rechtswissenschaft, Reihe B: Öffentliches Recht, Bd. 15). Basel 1985.

⁴⁴HABERMANS, J.: *Intoleranz und Diskriminierung*, in: *Intoleranz im Zeitalter der Revolutionen. Europa 1770–1848* (= Kultur – Philosophie – Geschichte, Bd. 1). Vyd. Aram Mattioli u. a.. Zürich 2004, s. 43–56.

náboženských pravdách v zajištění míru, veřejné bezpečnosti a pořádku. Nakonec tento řád udělal z otázky uznání určitého náboženství „... záležitost čistě politickou, a nikoliv náboženskou.“⁴⁵

Vestfálský mír pomohl v Evropě sekularizaci práva, nebo jinými slovy prosazení náboženské neutrality státu; sekularizace ve smyslu Vestfálského míru znamená začlenění náboženství do nadřazeného právního řádu. Toto začlenění náboženství do nadřazeného státního uspořádání je třeba zvážit z teologického hlediska.

„Vestfálský systém státního účelu („Staatsräson“)⁴⁶ je institucionálním vypořádáním se s náboženskými válkami.

Zde je zřejmé, jaký význam má učení právního filozofa a teologa Tomáše Akvinského. Jeho teze je (ve zkrácené podobě), že církev je nadřazena státu ve všech záležitostech, které se týkají spásy duší, tj. v náboženských otázkách. Pokud jde o společenské blaho (*bonum commune*), má přednost stát. Podle Tomáše se „stát musí poslouchat předně ve věcech pozemského ‚*bonum commune*‘“⁴⁷. Na tomto základě může současná teologie formulovat svůj přístup k sekulárnímu právnímu státu v různých zemích.

Moderní stát vznikl v okamžiku, kdy se světské právo „začalo odpoutávat od své náboženské předurčenosti“⁴⁸. Jeho existence ale nemůže být trvalá, pokud přestane brát náboženství na vědomí a pokud bude odmítat vymežit nábožen-

---

⁴⁵BÖCKEFÖRDE, E. W.: *Die Religionsfreiheit im Spannungsfeld zwischen Kirche und Staat*, in: Ders., *Religionsfreiheit. Die Kirche in der modernen Welt* (= Schriften zu Staat – Gesellschaft – Kirche, Bd. 3). Freiburg i. Br. 1990, s. 33–58.

⁴⁶KALLSCHEUER, O.: *Zusammenprall der Zivilisationen oder Polytheismus der Werte? Religiöse Identität und europäische Politik*, in: od téhož autora, *Das Europa der Religionen*. Frankfurt a. M. 1996, s. 17–38.

⁴⁷Srov. LEISCHING, P.: *Der Wandel in der Bestimmung des Verhältnisses von Kirche und Staat*, in: *Die Kirche und ihr Recht*. Vyd. Josef Pfammater a Franz Furger. Zürich-Einsiedeln-Köln 1986, s. 83–111.

⁴⁸KRAUS, D.: *Schweizerisches und europäisches Religionsrecht im Dialog*, in: *Schweizerisches Jahrbuch für Kirchenrecht* 2002. Bern 2003, s. 11–38.

ství patřičný prostor. Teologie a liberální stát⁴⁹ budou muset mezi sebou vést v budoucnu velmi intenzivní dialog.⁵⁰

Své úvahy jsem začal citátem papeže Benedikta XVI. Tyto úvahy k tématu „Církev a stát ve Švýcarsku“ zakončím citátem bývalého amerického prezidenta. V roce 1995 řekl prezident Clinton svým spoluobčanům: „Náboženská svoboda je možná nejcennější ze všech amerických svobod. Proto je mnohými z nás nazývána ‚první svobodou‘ ... Zakladatelé našeho národa dobře věděli, že náboženství pomáhá našemu národu vytvářet jeho charakter, bez něhož by demokracie nemohla přežít. Tuto formu spolupráce mezi církví a státem je třeba kultivovat.“⁵¹

Z němčiny přeložil Štěpán Hůlka

Resumé

Veřejnoprávní uznání náboženské společnosti ve Švýcarsku je charakterizováno složitým vztahem mezi konkrétní náboženskou společností, kantonem a členem této náboženské společnosti. Právo na nezávislou vnitřní organizaci není veřejnoprávně uzna-

⁴⁹Bylo mým velkým cílem jakožto člena představenstva/správní rady Evropské společnosti pro katolickou teologii (ESKT) zahájit dialog mezi teologií a liberálním státem. Na 5. mezinárodním kongresu ESKT ve Švýcarsku byly k přednáškám vyzváni představitelé švýcarského spolkového státu, např. Dr. Greta Hallerová jako bývalá zástupkyně legislativní moci, spolkový rada Dr. Moritz Leuenberger (několikanásobný spolkový prezident) jako zástupce exekutivy a bývalý místopředseda spolkového soudu Dr. Giuseppe Nay jako zástupce moci soudní. V Bulletinu ESKT 2004/15 (sešit 2) byly otištěny tyto příspěvky představitelů švýcarského právního státu: HALLER, G.: *Erwartungen einer europäischen Politikerin an den Beitrag der Theologie zum Frieden*, s. 142–154; LEUENBERGER, M.: *Die Wiederkehr des Religiösen in der Politik*, s. 164–174; NAY, G.: *Die Kirche und die Menschenrechte als Rechte auch des Menschen als Geschöpf Gottes*, s. 289–291. Bulletin ESKT začal s dialogem s těmito třemi představiteli právního státu již v době před konáním uvedeného kongresu.

⁵⁰Za tím účelem vycházejí od roku 2005 v rámci mé řady „Religionsrecht im Dialog“ práce z oblasti náboženského práva (tj. církevněprávní i konfesněprávní), které jsou výsledkem interdisciplinárního dialogu.

⁵¹Citováno podle BESIER, G.: *The First of our Liberties ... a Lustre to our Country. Zum Verständnis der Religionsfreiheit in den Vereinigten Staaten von Amerika*, in: LÜBBE: *Religionsfreiheit und Konformismus* (pozn. 86), s. 27–48. Oba bývalí prezidenti Jimmy Carter a Bill Clinton se zasadili o vznik nového sdružení baptistů, které má být od začátku roku 2008 alternativou k teologicky a politicky konzervativnímu „baptistickému svazu Jihu“; Clinton a Carter požadují, aby baptisté společně bojovali proti chudobě, ničení životního prostředí a válkám (zpráva KIPA, in: Schweizerische Kirchenzeitung 175 (2007), s. 34).

ným církvím švýcarskou ústavou zaručeno. To vede k dualistické struktuře spočívající v existenci katolické církve podle kanonického práva na jedné straně a jakožto korporace podle konfesního práva na straně druhé. Kromě církví jsou veřejnoprávně uznány i židovské náboženské obce. Islámské organizace nebyly dosud uznány (přestože jejich členové v roce 2000 tvořili 4,3% obyvatelstva). Pluralitní společnost konfrontuje církve i stát s novými otázkami. V tomto nábožensko-právním dialogu by měla hrát v budoucnu klíčovou roli i kanonistika.

Summary

The Church and State in Switzerland

In Switzerland the public and legal recognition of a confession stands in the field of tension between confession, canton and member of the religion. The right of self-organisation of the publicly and legally recognised churches is not guaranteed by the federal constitution. This leads to a dualistic structure: a Catholic Church drawn up on canonical lines and a corporation determined by the State's ecclesiastical law. Besides the churches, the Israelite communities are also publicly and legally recognised. Islamic organisations, on the other hand, remain unacknowledged, even though in 2000 they formed 4.3% of the population. Plural societies confront Church and State with new questions. In this dialogue on religious law the theory of canon law should in the future play a decisive role.

Zusammenfassung

Das Verhältnis von Kirche und Staat in der Schweiz

Die öffentlich-rechtliche (ö.-r.) Anerkennung einer Religionsgemeinschaft steht in der Schweiz im Spannungsfeld von Religionsgemeinschaft, Kanton und Religionsmitglied. Das Selbstorganisationsrecht der ö.-r. anerkannten Kirchen wird von der Bundesverfassung nicht garantiert. Dies führt zu einer Dualstruktur von kanonisch verfasster katholischer Kirche und staatskirchenrechtlicher Körperschaft. Neben den Kirchen werden auch israelitische Gemeinden ö.-r. anerkannt. Islamische Organisationen (obwohl 4,3 % der Bevölkerung im Jahr 2000) wurden bisher nicht anerkannt. Plurale Gesellschaften konfrontieren Kirche und Staat mit neuen Fragen. Bei diesem religionsrechtlichen Dialog sollte die Kanonistik auch in Zukunft eine entscheidende Rolle spielen.

Riassunto**La Chiesa e lo Stato in Svizzera**

Il riconoscimento di una comunità religiosa da parte del diritto pubblico si decide in Svizzera nel campo di tensione tra comunità religiosa, cantone e membri della confessione. La costituzione federale non garantisce la legge di organizzazione autonoma delle Chiese riconosciute dal diritto pubblico. Questo stato di fatti si rispecchia in una struttura dualistica divisa in Chiesa cattolica canonicamente costituita e corporazione fondata sul diritto ecclesiastico. Oltre alle Chiese, il diritto pubblico riconosce le comunità israelitiche; le organizzazioni islamiche, da parte loro, pur rappresentando nel 2000 il 4,3 % della popolazione, attendono tuttora il riconoscimento. In tale dialogo sul diritto religioso è auspicabile che il diritto canonico giochi anche in futuro un ruolo decisivo.

O autorovi

Prof. Dr Adrian Loretan-Saladin, nar. 1959, vyučuje od roku 1996 církevní a konfesní právo na univerzitě v Lucernu. Mezi jeho hlavní oblasti vědecké činnosti patří vztah církvi k právnímu státu a oblast lidských práv v církvích. Je vydavatelem řady „ReligionsRecht im Dialog“ vycházející v německém Münsteru.

Prof. Dr. Adrian Loretan-Saladin, born in 1959, has taught Church law and state law on churches at the University of Lucerne since 1996. In his academic work he focuses on the relation of churches and the rule of law, and human rights in churches. He is the editor of the series “ReligionsRecht im Dialog“ published in Münster, Germany.

Prof. Dr. Adrian Loretan-Saladin, geb. 1959, lehrt seit 1996 Kirchenrecht und Staatskirchenrecht an der Universität Luzern. Zu seinen Forschungsschwerpunkten gehören: Kirchen und der Rechtsstaat; Menschenrechte in den Religionsgemeinschaften. Er ist Herausgeber der Reihe „ReligionsRecht im Dialog“ in Münster (Deutschland).

Prof. Dr Adrian Loretan-Saladin, nato 1959, dal 1996 insegna il diritto canonico ed ecclesiastico alla Università di Luzern. Fra le aree centrali del suo interesse scientifico si possono sottolineare: la relazione della Chiesa verso lo Stato di diritto ed i diritti umani al di dentro delle Chiese. È editore della collana „ReligionsRecht im Dialog“ pubblicata a Münster (Germania).

Dohoda o vězeňské duchovní službě ze dne 18. srpna 2008

The Agreement on the Prison Pastoral Service from 18 August 2008
Die Vereinbarung über die Gefangenenseelsorge vom 18. August 2008
L'accordo sulla cura pastorale nei penitenziari

Vězeňská služba České republiky se sídlem v Praze 4, Soudní 1672/1a,
zastoupená svým generálním ředitelem vrchním státním radou genmjr.

PhDr. Luděk Kulou
na straně jedné

a

Česká biskupská konference se sídlem v Praze 6, Thákurova 3,
zastoupená svým předsedou Mons. Janem Graubnerem,

a

Ekumenická rada církví České republiky (dále jen „Ekumenická rada církví“)
se sídlem v Praze 10, Donská 370/5, zastoupená svým předsedou
ThDr. Pavlem Černým, Th.D.
na straně druhé

uzavírají na základě § 20 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody ve znění pozdějších předpisů, § 15 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů a § 11 zákona č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence, v souladu s § 7 odst. 1 písm. b) zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církvi a náboženských společeností, ve znění pozdějších předpisů tuto

DOHODU O DUCHOVNÍ SLUŽBĚ

Čl. I

(1) Účelem této Dohody o duchovní službě (dále jen „Dohoda“) je stanovit v souladu s právními předpisy podmínky pro vzájemnou spolupráci a pomoc

Vězeňské služby České republiky (dále jen „Vězeňská služba“) a církví a náboženských společností¹ (dále jen „církev“) při jejich duchovním a výchovném působení na obviněné, odsouzené a chovance ve výkonu zabezpečovací detence.

(2) Duchovní službu podle této Dohody vykonávají osoby pověřené jednotlivými církvemi (dále jen „pověřené osoby“).

(3) Pověření ze strany odpovědného orgánu příslušné církve je nezbytným předpokladem pro výkon duchovní služby ve smyslu této Dohody.

(4) Církev pověřují k výkonu duchovní služby podle této Dohody pouze bezúhonné osoby. Bezúhonnost se pro účely této Dohody prokazuje výpisem z rejstříku trestů ne starším 3 měsíce.

(5) Rozsah a možnosti duchovní služby vymezuje zákon.²

Čl. 2

(1) V pracovním poměru k Vězeňské službě působí pověřené osoby ve funkci kaplan Vězeňské služby (dále jen „kaplan“). Kaplany metodicky řídí hlavní kaplan.

(2) Hlavního kaplana přijímá do pracovního poměru generální ředitel Vězeňské služby z duchovních pověřených registrovanou církví nebo náboženskou společností a po vyžádání stanoviska Ekumenické rady církví a České biskupské konference. Při odebrání pověření registrované církve nebo náboženské společnosti bude s duchovním rozvázán pracovní poměr.

(3) Rozsah činnosti, práva a povinnosti kaplanů vyplývají z uzavřené pracovní smlouvy. Podmínky jejich výběru a zaměstnávání stanoví zvláštní předpis Vězeňské služby.

(4) Pověřené osoby působící v rámci dobrovolného poskytování duchovní služby ve věznicích a vazebních věznicích (dále jen „věznice“) a ústavech pro výkon zabezpečovací detence (dále jen „ústav“) vykonávají činnosti v rozsahu stanoveném touto Dohodou.

(5) Bezpečnost a ochrana zdraví pověřených osob se zajišťuje podle zvláštních předpisů.

¹ § 7 odst. 1 písm. b) zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností, ve znění pozdějších předpisů.

² § 20 odst. 4 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů, § 15 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů a § 11 zákona č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence.

Čl. 3

(1) Smluvní strany:

- a) vytvářejí vhodné podmínky pro duchovní a pastorační činnost ve věznicích a ústavech,
- b) zajišťují spolupráci, výměnu zkušeností a pomoc při duchovní, pastorační, případně charitativní službě pověřených osob odsouzeným, obviněným a chovancům.

(2) Se souhlasem smluvních stran zajišťuje jejich vzájemnou spolupráci hlavní kaplan ve spolupráci s předsedou Vězeňské duchovenské péče.

Čl. 4

(1) Vězeňská duchovenská péče je nadkonfesijním sdružením osob pověřených církvemi k duchovenskému působení ve věznicích a ústavech České republiky.

(2) Vězeňská duchovenská péče:

- a) působí na základě spolupráce a vzájemné tolerance jednotlivých církví,
- b) spolupracuje s vězeňským personálem na všech úrovních řízení, zejména s kaplany, za účelem vytváření vhodných podmínek pro duchovní a pastorační činnost,
- c) informuje smluvní strany prostřednictvím svého předsedy v součinnosti s hlavním kaplanem o aktuální problematice duchovní služby v organizačních jednotkách Vězeňské služby.

(3) Vězeňskou duchovenskou péči ve styku s Vězeňskou službou zastupuje její předseda nebo místopředseda.

(4) Výkon duchovní služby koordinuje výkonný výbor Vězeňské duchovenské péče, který zejména:

- a) doporučuje řediteli věznice nebo ústavu vyslovení souhlasu s působením pověřených osob, podílejících se v rámci Vězeňské duchovenské péče na duchovní a pastorační službě,³
- b) doporučuje Vězeňské službě vhodné osoby z řad Vězeňské duchovenské péče při uzavírání pracovně právního vztahu duchovního na funkci kaplan a zástupce hlavního kaplana.

---

³§ 2 odst. 1 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů; § 1 odst. 2 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů.

Čl. 5

(1) Pro řešení základních mezicírkevních a koncepčních otázek duchovní činnosti ve věznicích a ústavech se zřizuje Rada pro duchovní službu ve věznicích a ústavech (dále jen „Rada“).

(2) Členy Rady jsou: zástupce České biskupské konference, zástupce Ekumenické rady církví, vrchní ředitel kabinetu generálního ředitele Vězeňské služby, předseda Vězeňské duchovenské péče a hlavní kaplan.

(3) Rada se schází dle potřeby, nejméně však jedenkrát ročně. Může vznášet ve věci duchovní činnosti ve věznicích a ústavech připomínky a předkládat Komisi pro duchovní službu⁴ návrhy koncepčních řešení. Volí ze svého středu na období jednoho roku předsedu, který setkání svolává a řídí.

Čl. 6

(1) Pověřené osoby při poskytování dobrovolné duchovní služby ve věznici nebo ústavu:

- a) docházejí na místo určení alespoň dvakrát měsíčně v předem dohodnutých termínech,
- b) prokazují svoji totožnost a oprávnění ke vstupu s uvedením rozsahu pohybu po objektu Vězeňské služby v souladu s vnitřními předpisy,
- c) zachovávají v tajnosti důvěrně sdělené skutečnosti – zpovědní tajemství,⁵
- d) dodržují zákony, vyhlášky a další předpisy upravující duchovní službu ve výkonu vazby, výkonu trestu a výkonu zabezpečovací detence.

(2) Pověřené osoby jsou oprávněny zejména:

- a) vstupovat do věznice, v níž konají duchovní a pastorační činnost a pohybovat se v ní v rozsahu stanoveném vnitřními předpisy,
- b) podílet se vhodnými formami na duchovně výchovné činnosti,
- c) upozorňovat příslušné služební funkcionáře na zjištěné nedostatky, které brání řádnému výkonu duchovní a pastorační činnosti,
- d) požadovat informace o stavu a chování obviněných, odsouzených a chovanců, jimž poskytují duchovní a pastorační činnost,
- e) nahlížet do osobních spisů odsouzených, jimž poskytují duchovní a pastorační činnost, pokud s tím tyto osoby souhlasí,

⁴§ 15 NGŘ č. 71/2007 o poradních orgánech generálního ředitele Vězeňské služby České republiky.

⁵§ 7 odst. 1 písm. f) zákona č. 3/2002 Sb. ve znění pozdějších předpisů

- f) přinášet do věznice nebo ústavu, v nichž konají duchovní a pastorační činnost, náležitosti nezbytné pro provádění náboženských úkonů, a to v rozsahu a množství schváleném ředitelem příslušné organizační jednotky. Víno pro potřeby eucharistie propustí orgány kontroly v množství maximálně do 2 dcl.

Čl. 7

Ředitel věznice nebo ústavu může zakázat vstup pověřené osobě, jestliže poruší právní předpisy nebo vnitřní předpisy Vězeňské služby. O zrušení zákazu vstupu pověřené osobě může rozhodnout ředitel příslušné organizační jednotky nebo generální ředitel.

Čl. 8

Jednotlivé organizační jednotky Vězeňské služby:

- a) respektují právo pověřených osob určovat liturgický průběh bohoslužebných a pastoračních setkání, přičemž zaměstnanci Vězeňské služby mohou do průběhu těchto setkání zasáhnout jen v případech ohrožujících bezpečnost zúčastněných osob;
- b) respektují právo pověřených osob na duchovní a pastorační činnost bez sluchové kontroly zaměstnanců Vězeňské služby;
- c) poskytují pověřeným osobám sdruženým ve Vězeňské duchovenské péči a zejména jejímu výkonnému výboru pomoc se zajištěním duchovní a pastorační činnosti v rámci Vězeňské služby, zejména odesíláním korespondence formou služebních zásilek a vyřizováním služebních telefonátů a elektronické komunikace v rámci sítě Vězeňské služby.

Čl. 9

(1) Tato Dohoda se uzavírá na dobu neurčitou.

(2) Tuto Dohodu lze měnit či doplňovat písemnými doplňky číslovanými ve vzestupné řadě po dohodě všech smluvních stran.

(3) Tuto Dohodu lze ze závažných důvodů písemně vypovědět s tím, že její platnost skončí uplynutím šesti kalendářních měsíců následujících po měsíci, v němž byla výpověď doručena ostatním smluvním stranám.

(4) Práva z této Dohody vyjma práva na její vypovězení se přiměřeně vztahují také na Federaci židovských obcí v České republice, která je pozorovatelem Ekumenické rady církví.

Čl. 10

(1) Tato Dohoda nabývá platnosti dnem podpisu smluvními stranami a účinnosti dnem vyhlášení nařízením generálního ředitele Vězeňské služby.

(2) Dnem vyhlášení této Dohody pozbývá platnosti dosavadní Dohoda o duchovní službě vyhlášená dne 28. 6. 1999 nařízením generálního ředitele Vězeňské služby č. 18/1999, č.j. 130/12/1999-430, ve znění Doplnku č. 1 ze dne 8. 1. 2001.

V Praze dne 19. srpna 2008

Za Vězeňskou službu: genmjr. PhDr. Luděk Kula (v.r.)

Za Českou biskupskou konferenci: Mons. Jan Graubner (v.r.)

Za Ekumenickou radu církví: ThDr. Pavel Černý, Th.D. (v.r.)

Pozn. red.: Jde o dohodu o vězeňské duchovní službě v České republice v pořadí již třetí. Předcházely dohody z roku 1994 a 1999. Dohodu z roku 1999 jsme publikovali v Revue církevního práva č. 14 – 3/1999 na s. 235–240.

Michaela Pitterová: La scuola cattolica nell'Europa centrale

Lateran University Press, Città del Vaticano, 2007, 342 s.,
ISBN 978-88-465-0548-4.

Přínos katolických škol do současných i budoucích diskusí o křesťanských kořenech a křesťanských hodnotách v současné Evropě je nezanedbatelný. Stejně tak si zaslouží pozornost úloha katolických škol v procesu předávání křesťanských hodnot v Evropě, která po pádu totalitních a protikřesťanských režimů ve střední a východní části kontinentu opět hledá svou identitu. Zatímco v minulých staletích nabízely katolické školy vzdělání většinou v těch místech a mezi těmi skupinami obyvatelstva, kde stát vzdělání nenabízel, dnes se katolickým školám otevírá prostor vymezený nikoli teritoriálně a sociálně, ale myšlenkově – katolické školy stojí před výzvou, zda budou schopny nabízet sociálně, eticky a křesťansky zaměřené vzdělání tam, kde stát směřuje k hodnotově neutrálnímu, či přímo bezhodnotovému, technicistnímu vzdělávání, které aspiruje převážně na úspěšnou funkčnost.

V tomto celoevropském kontextu se doktorská disertace *La scuola cattolica nell'Europa centrale*, kterou Michaela Pitterová úspěšně obhájila na Institutu obojího práva na Papežské Lateránské univerzitě v Římě, věnuje situaci katolických základních a středních škol v zemích Vyšegrádské čtyřky – v České republice, v Maďarsku, v Polsku a na Slovensku z hlediska konfesního práva. Prezentuje a hodnotí zvolenou problematiku v jednotlivých zemích s otázkou, zda polský model může být brán jako inspirativní pro ostatní tři země.

Disertace je rozdělena do dvou částí. První všeobecná část pojednává o právu církve na vlastní školy, o katolických školách v Evropské unii a popisuje diachronní situaci katolických škol v zemích Vyšegrádské čtyřky v rámci vztahů církve a státu. Druhá specifická část je zaměřená vždy na situaci v jedné zemi, a sice na konfesní právo, na normy vztahující se ke školám a na katolické školy v této zemi, přičemž nejdříve je pojednáno o situaci v Polsku a vůči této situaci jsou pak zpracovávány situace v České republice, na Slovensku a v Maďarsku.

První tři kapitoly všeobecné části uvádějí čtenáře do situace církevních škol, které patří v Evropě po staletí mezi instituce, jež se podílely a podílejí na vzdě-

lávání a předávání víry, vzdělání a kultury z generace na generaci. V moderní době obhajují církevní školy své místo ve společnosti právem na náboženskou svobodu, právem na vzdělání a právem rodičů rozhodnout o výchově svých dětí. Přínosem církevních škol je vnašení křesťanských a humanitních hodnot do dnešní evropské pluralitní společnosti. Ze současného stavu a počtu církevních škol v jednotlivých státech Evropské unie není zřejmá žádná relevantní závislost mezi počtem obyvatel, kteří se hlásí ke katolickému vyznání, způsobem uspořádání vztahů mezi církví a státem a počtem katolických škol v zemi.

Ve druhé specifické části, ve 4.–7. kapitole, se čtenář postupně seznamuje se situací v Polsku, České republice, na Slovensku a v Maďarsku. Analýza právní situace katolických škol v Polsku (457 škol) ukazuje, že náboženská svoboda je tu respektována nejen na individuální, ale také na instituční rovině. Současné polské konfesní právo se vyhýbá pojetí konfesního státu, stejně jako státu, který vůči náboženství zaujímá čistě neutrální vztah, nýbrž uznává církev na principu spolupráce státu a církve. Katolické školy v Polsku jsou tak konkrétním prostorem této spolupráce státu a církve a přispívají k dobru jednotlivců i k dobru společnosti. Právě tento princip spolupráce státu a církve se zaměřením na dobro jednotlivce i dobro společnosti je důvodem toho, že režim katolických škol se v některých aspektech liší od režimu jiných ne-státních škol.

Situace církevních škol v České republice mimo jiné ukazuje, že konfesní právo tu vychází z malého množství legislativy, přičemž dohoda mezi státem a Apoštolským stolcem chybí vůbec. Školský zákon uznává státní, církevní a soukromé školy. Výhodou pro církevní školy (jak katolické, tak jiných církví a náboženských společností) je, že jsou financovány ze státního rozpočtu srovnatelně se státními školami.

Analýza situace katolických škol na Slovensku ukazuje, že kooperativní vztahy státu a církví vytvářejí pro katolické a jiné církevní školy vcelku příznivé prostředí. Systémově srovnatelná situace katolických škol se situací státních škol dává katolickým školám možnost k dobrému rozvoji. Slovenské právo zná kategorii soukromých škol a dále katolických škol vedle jiných církevních škol. Toto rozdělení však nevede k diskriminaci jedněch vedle druhých, spíše se ukazuje, že normy pro katolické školy slouží jako model pro další církevní školy.

Současný právní stav v Maďarsku je v disertaci prezentován jako příznivý pro rozvoj církevních aktivit směřujících ke společnému dobru celé společnosti. Katolické školy vedle jiných církevních škol mají dost prostoru na uskutečňování svého charakteristického poslání na základě toho, že jejich poslání je bráno jako poslání, které směřuje k dobru celé společnosti. V souladu s tím mají

právo na srovnatelnou dotaci jako státní školy, přičemž tato dotace není chápána jako benevolence státu, ale jako právo, které vychází z práva na náboženskou svobodu, které je zakotveno v ústavě, a z práva na nediskriminaci. Vedle toho finanční podpora soukromých škol ze státního rozpočtu zpravidla nedosahuje výše, kterou dostávají církevní školy.

Zvolená metoda, která analyzuje instituční postavení škol v kontextu konfesního práva, umožňuje chápat specifické postavení církevních škol v systému státních a soukromých škol. Rozumí a dokáže ocenit přínos církevních, resp. katolických škol nejen jako náboženských institucí, ale jako výchovných a vzdělávacích institucí, které směřují k dobru celé společnosti na principu náboženské svobody a nediskriminace. Naopak ukazuje na nedostatečnost a rizikovost finanční podpory církevních škol ze státního rozpočtu, pokud je tato podpora chápána pouze na ekonomickém principu.

Michaela Pitterová v této své *Theses ad doctoratum in Utroque Iure assequendum* velmi důsledně a metodicky prezentuje, analyzuje a hodnotí právní východiska a situaci, ve kterých se nacházejí katolické školy v zemích Vyšegrádské čtyřky. Vychází přitom z legislativních textů a z literatury v původních jazycích (čeština, polština a slovenština) a z anglických překladů maďarských textů. V tom je možné spatřovat velký přínos studie, která srovnává situaci v různých zemích v jejich (různých) jazycích. Disertace však byla napsána ještě v jiném jazyce, a to v italštině, a tak se dá říci, že uvádí toto specifické téma „do světa“ alespoň toho evropského a za hranice střední Evropy a v tom je možné spatřovat další přínos této studie. Autorce patří blahopřání k napsání této vynikající studie a k získání doktorátu na Papežské Lateránské univerzitě v Římě a lze si přát a očekávat další studie z této oblasti, které by byly zpracovány s evropským nadhledem a zároveň uváděly naši problematiku i zkušenosti z oblasti konfesního práva i za okruh českých (či slovanských) čtenářů.

Jiří Kašný

14. ročník konference Církev a stát v Brně

Čtrnáctý ročník konference Církev a stát se konal na Právnické fakultě MU v Brně dne 18. září 2008. Konference se zúčastnily dvě desítky odborníků z akademické obce, studentů a duchovních. Konferenci pořádala jako obvykle místní skupina Společnosti pro církevní právo ve spolupráci s Katedrou ústavního práva a politologie.

Nejprve vystoupil advokát z Prahy JUDr. Lubomír Müller na téma Odpírači z důvodu svědomí. Velmi fundovaný příspěvek představil problematiku odpíračů vojenské služby z řad Náboženské společnosti svědkové Jehovovi. Přednášející zasadil problematiku odpíračství ve všech dosud existujících politických a ústavních režimech, a to na konkrétních soudních případech. Autor se nevyčerpával pouze jednotlivými případy, ale přecházel i na pozici citlivého analytika, který je schopen i srovnat různé jevy soudní praxe.

Příspěvek vzbudil bohatou diskusi. Ta se nesla též ve snaze poznat poněkud zevrubněji učení Náboženské společnosti svědkové Jehovovi, jejíž jeden člen z brněnské komunity v Hálkově ulici se diskuse rovněž zúčastnil. Členové Společnosti pro církevní právo tak plní své předsevzetí se postupně seznámit se členy všech českých tradičních náboženských komunit a s jejich učením.

S druhým příspěvkem vystoupila studentka místní fakulty Martina Cirkusová na téma Mečiar a mečiarismus. Studentka poměrně podrobným způsobem načrtla hlavní okruhy problematiky. Významného politika načrtla z pohledu osobních i společenských jevů, které utvářely jeho lidský a politický profil. Vše bylo pečlivě zasazeno do doby vytvářející polistopadový politický systém Československa a Slovenska. V diskusi byly vzneseny četné dotazy i paralelní charakteristiky.

Ve třetím příspěvku prezidentka Moravskoslezské křesťanské akademie Jiřina Štouračová seznámila přítomné s konáním druhého ročníku série diskusí Tajemný svět víry. Ten se bude konat pod záštitou hejtmana Jihomoravského kraje Stanislava Juránka a rektora Masarykovy univerzity Petra Fialy. Bude zahrnovat všechny významné obory, včetně práva.

Poté vystoupila JUDr. Margita Čeplíková, CSc., z Právnické fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika. Jejím tématem byla tradičně oblast vztahu mezi Slovenskou republikou a církvemi a náboženskými společnostmi. Tentokrát

promluvila na téma Smlouva státu s registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi. Věnovala se podrobně účelu smlouvy a významu smlouvy pro právní řád. Na příspěvek reagovala diskuse.

Následoval příspěvek Ing. Jaroslava Nováka na téma Elektrosmog. Zabýval se danou problematikou po stránce právní i technické, srovnávací i mezinárodněprávní. Příspěvek se vyznačoval pro většinu zúčastněných novostí obsahu. Byl doplněn pomocí audiovizuální techniky. Také v tomto případě následovala diskuse.

Šestáým byl příspěvek Mgr. Martina Smutného na téma Georgij Markov a disent v jihovýchodní Evropě. Autor seznámil přítomné s životem, dílem i tragickou smrtí literáta z Bulharska. Na konkrétním příkladě vylíčil obecné i zvláštní rysy disentu v Bulharsku a zemích na Balkáně.

Závěrem účastníci konstatovali spokojenost s průběhem čtrnáctého ročníku konference. Shodli se na přání sejít se za rok na ročníku patnáctém. Dík patří všem zúčastněným, organizátorům i příznivcům konference.

Michal Lamparter

Dnes Vám představujeme*Presented to You Today**Heute stellen wir Ihnen vor**Oggi vi presentiamo***Mezinárodní institut pro náboženskou svobodu***International Institute for Religious Freedom**Der Internationale Institut für Religionsfreiheit**L'Istituto internazionale per la libertà religiosa*

Mezinárodní institut pro náboženskou svobodu – **International Institute for Religious Freedom** – úřední zkratkou **IIRF** – představuje interdisciplinární platformu pro spolupráci akademických pracovníků zabývajících se výzkumem problematiky náboženské svobody – ať už z hlediska práva, sociologie, religionistiky nebo teologie.

Institut vznikl pod záštitou Světové evangelikální aliance, která reprezentuje zhruba 420 miliónů evangelikálních křesťanů ze 128 zemí. Své kanceláře má IIRF v jihoafrickém Kapském Městě, v německém Bonnu a v Colombu na Srí Lance. Výkonnými řediteli institutu jsou Thomas Schirmmacher z Teologického semináře Martina Bucera v Bonnu a Christof Sauer z Jihoafrické univerzity v Pretorii.

Cílem IIRF je realizovat odborný výzkum problematiky náboženské svobody a jejího porušování, zejména pak perzekuce křesťanů – a to jednak s ohledem na to, že institut je ústavem křesťanským, jednak s ohledem na fakt, že v současnosti tvoří křesťané asi 75 % těch, kdo jsou pro svou náboženskou víru pronásledováni.

Dále si institut klade za cíl podporovat studium problematiky náboženské svobody na křesťanských univerzitách, seminářích a biblických školách, zejména pak jeho začlenění do kurikula teologických škol. K těmto účelům byla založena ediční řada pro vědecké monografie či sborníky z konferencí pod názvem *Religious Freedom Series* a bylo zahájeno vydávání časopisu *International Journal for Religious Freedom*, jehož první číslo vyšlo v roce 2008 a který bude vycházet

dvakrát do roka. Časopis obsahuje odborné články, dokumenty, recenze knih a akademické aktuality.

Bližší informace o IIRF včetně plných textů příspěvků v *Journal for Religious Freedom* jsou k dispozici na internetových stránkách institutu www.iirf.eu.

Daniel Spratek

Ze Společnosti pro církevní právo

Aus der Gesellschaft für Kirchenrecht

Dalla Società per il diritto delle Chiese

Gratulujeme

Člen naší společnosti Damián Němec dne 14. 5. 2008 obhájil před vědeckou radou Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci svou habilitační práci na téma *Konkordátní smlouvy Apoštolského stolce s postkomunistickými zeměmi (1990–2007)*. Následně jej po kladném hlasování vědecké rady jmenoval rektor univerzity docentem pro obor teologie od 1. 7. 2008. Jmenovací dekret mu byl slavnostně předán dne 24. 10. 2008.

Člen naší společnosti JUDr. Daniel Spratek z Ostravy byl ke dni 6. 10. 2008 prezidentem České republiky jmenován soudcem. Přidělen je k okresnímu soudu v Karviné, pobočka Havířov, civilnímu úseku. V téže době ukončil doktorský studijní program na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a dne 4. 11. 2008 mu byl při slavnostní promoci ve velké aule Karolína udělen doktorský titul Ph.D.

Členka naší společnosti JUDr. Ing. ThLic. Marie Kolářová z Prahy, kancléřka římskokatolického Arcibiskupství pražského, úspěšně absolvovala doktorské studium katolické teologie na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Dne 12. 11. 2008 byla slavnostně promována ve velké aule Karolína.

Spolupracovnice naší společnosti JUDr. Markéta Trimble Landová, PhD., t.č. kandidátka J.S.D. na Právnické fakultě Stanfordské univerzity, úspěšně složila advokátní zkoušku státu New York.

Z kanceláře Společnosti pro církevní právo v Praze 3, Sudoměřské 25.

Na konci listopadu jsme se dočkali zavedení telefonní linky v kanceláři našeho vedení a redakční rady časopisu. S radostí oznamujeme, že naše telefonní číslo je: 222 220 203. Tato linka slouží i jako faxová a je napojena na záznamník.

Prosba autorům

Žádáme autory textů pro naši Revui, aby se řídili pokyny pro autory, které najdete na 3. straně obálky, nebo na internetové adrese <http://spcp.prf.cuni.cz/1-10/frame.htm>, a to i pokud jde o citace z publikací v poznámkách pod čarou (viz 5. bod zmíněných pokynů). Děkujeme za pochopení.

jrt/zhor

From the Church Law Society

Congratulations

On 14 May 2008 Damián Němec, a member of the Church Law Society, successfully defended his habilitation before the Academic Council of the Sts Cyril and Methodius School of Theology of Palacký University in Olomouc; the topic of his habilitation was *Concordats of the Holy See with Post-Communist Countries (1990–2007)*. He received his nomination decree on 24 October 2008.

On 6 October 2008 the President of the Czech Republic appointed JUDr. Daniel Spratek from Ostrava, a member of the Church Law Society, a judge. He is assigned to the District Court in Karviná, branch Havířov, civil section. At the same time Dr. Spratek finished the doctoral program at the Law School of Charles University in Prague and was awarded a Ph.D. degree at a ceremony in the Great Hall of the Carolinum on 4 November 2008.

JUDr. Ing. ThLic. Marie Kolářová from Prague, the Chancellor of the Roman Catholic Prague Archdiocese and a member of the Church Law Society, finished the doctoral program in Catholic theology at the Catholic School of Charles University in Prague. She was awarded her degree at a ceremony in the Great Hall of the Carolinum on 12 November 2008.

JUDr. Markéta Trimble Landová, PhD., who cooperates with the Church Law Society and is a J.S.D. candidate at Stanford Law School, passed the New York State Bar exam.

From the Offices of the Church Law Society in Prague 3, Sudoměřská 25

In November a phone line was installed in the office of the Church Law Society and the Church Law Review editorial office. We are happy to announce that our phone number is +420 222 220 203. There is also fax and voicemail available at this number.

A Request to Authors

We would like to request that authors of texts for the Church Law Review follow the *Instructions for Authors*, which are available on page 3 of the cover of the Review, or at <http://sppc.prf.cuni.cz/1-10/frame.htm>, including the instructions concerning quotes from publications in footnotes (see point 5 of the Instructions). Thank you for your understanding.

jrt/zhor

Naše akvizice

Our Acquisitions – Unsere Akquisitionen – Le nostre acquisizioni

FILIPÍ, Pavel, a kol., *Malá encyklopedie evangelických církví*. Nakladatelství Libri, Praha, 2008, 160 s., ISBN 978-80-7277-378-7.

GROCHOLEWSKI, Zenon, *La legge naturale nella dottrina della Chiesa*. Consult Editrice, a cura di Luigi Cirillo, Roma, 2008, 68 s., ISBN neuvedeno.

SPRATEK, Daniel, *Evropská ochrana náboženské svobody*. HTF UK v Praze, edice Deus et gentes, sv. 11, nakladatelství L. Marek, Brno, 2008, 228 s., ISBN 978-80-87127-13-1.

STICKLER, Alfons M., *O církevním celibátu*. Jeho dějiny a teologické základy. Česká biskupská konference, Praha, listopad 2008, 62 s., ISBN neuvedeno.

VAŠKO, Václav, *Dům na skále III*. Církev vězněná 1950–1960. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2008, 344 s., ISBN 978-80-7192-893-5.

Časopisy – Reviews

Biuletyn, Nr 21, rok XVIII, Czerwiec 2008, Stowarzyszenie Kanonistów Polskich, Lublin, 118 s., ISSN 1731-1438.

Z obsahu:

KRUKOWSKI, Józef, *Realizacja Konkordatu z 1993 r. w polskim porządku prawnym*, s. 53–82,

JAWORSKI, Zbigniew, *Służba wojskowa osób duchownych według kodeksu prawa kanonicznego i konkordatu*, s. 83–92,

TRACZ, Zbigniew, *Prowincja kościelna i podmioty jej działalności*, s. 93–113.

De processibus matrimonialibus, 13. Band, Jahrgang 2006, editors Elmar Güthoff, Karl-Heinz Selge. Verlag Peter Lang, GmbH., Frankfurt a/M., 670 s., ISSN 0948-0471, ISBN 948-3-631-57919-0,

z obsahu:

CHRISTOFOR, (Erzbischof), *Die Ehe und die Familie aus Sicht der orthodoxen Kirche*, s. 27–35.

HOMOLKA, Walter, *Das jüdische Eherecht*, s. 37–55,
LANDAU, Peter, *Papst Cölestin II. und die Anfänge des kanonischen Eheprozessrechts*, s. 57–71,
KALDE, Franz, MARTETSCHLÄGER, Johannes, *(Staats-)Kirchenrechtler als Autoritäten in der österreichischen Rechtsprechung*. Eine Rechtsdatenbank im Dienste der Wissenschaftsgeschichte. Hugo Schwendenwein zur Vollendung des 80. Lebensjahres, s. 119–138.

De processibus matrimonialibus, 14. Band, Jahrgang 2007, editors Elmar Güthoff, Karl-Heinz Selge, Verlag Peter Lang, GmbH., Frankfurt a/M., 441 s., ISSN 0948-0471, ISBN 948-3-631-57919-0,

z obsahu:

KILLERMANN, Stefan, *Die Rota Romana und ihre Rechtsprechung zu Beginn des neuen Jahrtausends*, s. 27–74,
LÜDICKE, Klaus, *Einführung in die Instruktion Dignitas Connubii*, s. 257–272.

Ecclesiastical Law Journal, vol. 10, No. 1, January, 2008, editor Mark Hill, published by Cambridge University Press on behalf of The Ecclesiastical Law Society, s. 134, ISSN 0956-618X,

z obsahu:

COLTON, Paul, *The Pursuit of a Canonical Definition of Membership in the Church of Ireland*, s. 3–33,
PODMORE, Colin, *A Tale of Two Churches: The Ecclesiologies of The Episcopal Church and the Church of England compared*, s. 34–70,
DOE, Norman, *The Contribution of Common Principles of Canon Law to Ecclesial Communion in Anglicanism*, s. 71–91,
BLAKE, Garth, SC, *Diocesan Autonomy and National Coherence in the Anglican Church of Australia*, s. 92–96.

Právník, ročník 147, Ústav státu a práva AV ČR, Praha, 2008, ISSN 0231-6625, č. 07/2008,

z obsahu:

BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *O státoprávním uspořádání Íránu a ústavě z roku 1979*, s. 785–804.

Právník, ročník 147, Ústav státu a práva AV ČR, Praha, 2008, ISSN 0231-6625, č. 12/2008,

z obsahu:

FRYŠTENSKÁ, Marcela, *Právo na vzdělání podle Evropské úmluvy o ochraně lidských práv*, s. 1313–1324.

Zeitschrift für evangelisches Kirchenrecht, 52. Band, 3. Heft, September 2007, editors Axel Frhr. v. Campenhausen et al., Verlag Mohr-Siebeck e.K., Tübingen, s. 592, ISSN 0044-2690,

z obsahu:

SCHANDA, Balázs, *Ungarisches Staatskirchenrecht 15 Jahre nach der Wende*, s. 560–570,

TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Das Verhältnis von Staat und Kirche in Tschechien*, s. 571–577.

jrt, zhor

Ukázky z připravovaného slovníku církevního práva (12)

From the Prepared Dictionary of Church Law

Passagen aus dem vorzubereitenden Lexikon des Kirchenrechts

Dal nascente dizionario di diritto canonico

Infule

liturgická přikrývka hlavy (špičatá čepice) → biskupa nebo → opata; synonymum: → mitra. Dřívější privilegia některých jiných kněží, vyznamenaných právem také nosit mitru při bohoslužbách, tj. jiných než shora uvedených infulovaných prelátů, byla v rámci liturgické reformy iniciované Druhým vatikánským koncilem zrušena. (Šlo např. o některé arciděkany, tj. faráře při některých arciděkanským titulem vyznamenaných chrámech.)

Infulovaný (prelát)

biskup nebo opat; viz také → infule.

Insignie

znamení hodnosti (světské: koruna, žezlo, říšské jablko; duchovní: → mitra, → pektorál, prsten, berla).

In spe

„ve výhledu“, budoucí.

Interdikt

jeden z → trestů léčebných neboli → cenzur v kanonickém právu; spočívá v zákazu udělovat některé nebo všechny → svátosti a → svátostiny a přijímat některé nebo všechny svátosti; od roku 1917 má výlučně osobní ráz, předtím mohlo být interdiktem postiženo i určité místo (např. kostel nebo hřbitov, kde byla spáchána vražda, až do jejich nového vysvěcení).

Interrēgnum

pojem světského práva, označující mezivládí, tj. dobu od nástupu panovníka, který ukončil svou vládu, do nástupu nového; církevní obdoba interrēgna se nazývá → sedisvakance.

Investitura

středověký výraz pro udělení → insignií jako potvrzení hodnosti.

Judikatura

souhrn soudních rozhodnutí.

Kanovník – penitenciář

člen → kapituly (dómské nebo i kolegiální), který byl → biskupem diecézním pověřen, aby za stejných okolností jako on snímal tresty z osob v církevním trestu.

Kasuistika

→ legislativa, která vychází z jednotlivých případů a dává jim přednost před jejich zobecněním.

Katecheze

vyučování náboženství (dětí i dospělých).

Katecheta

učitel náboženství.

Kázání

1. v katolické církvi: výklad Písma sv. při jiných bohoslužbách než je mše svatá; může jím být pověřen i laik;
2. v ostatních církvích: výklad Písma sv. při kterýchkoliv bohoslužbách.

Kodifikace

soustředění zákonodárné materie nějakého právního oboru do jednoho zákona – kodexu.

Kongrua

výživné kněze pracujícího v duchovní správě; do roku 1949 pojem užívaný jak v kanonickém, tak v konfesním právu;

1. kanonická kongrua, zvaná též „*portio cōgruae*“, se nazýval nárok duchovního správce na výživné od církve; započítával se a) příjem z obročí neboli benefícia – viz → fondy církevní, b) → štolové poplatky a jiné osobní příjmy poskytované duchovnímu členy církve;
2. kongruový doplatek, kterým se shora uvedená kanonická kongrua, pokud nedostačovala, doplňovala ze zemských náboženských fondů (→ náboženská matice), tj. majetku pocházejícího z jiných církevních zdrojů, na zákonem stanovené životní minimum; v letech 1885–1949 byl dotován nevratnými státními příspěvky.

Kongruové církve

církve, které podle státního zákonodárství měly do roku 1949 nárok na kongruový doplatek (viz → kongrua); v českých zemích to od konce 19. století byly:

církev římsko-, řecko- a arménskokatolická a církev pravoslavná; pojmovým protějškem byly dotační církve, které dostávaly ze státního rozpočtu dotaci ve výši poměrného podílu, vypočteného z celkového obnosu vyplaceného kongruálním církvím tak, aby podíl na každého člena obojího typu církví byl stejný, tedy spravedlivý; k dotačním církvím patřily v českých zemích především evangelické církve, církev československá a židovské obce.

Konvertita

ten, kdo se obrátil k určitému náboženskému vyznání; viz → konverze, → proselyta.

Konverze

obrácení ve smyslu náboženském;

1. změna vnitřního stavu mysli,
2. vnější přechod od jednoho náboženství (nebo ateismu či agnosticismu) k druhému,
3. přepsání z jednoho → vyznání (či bezvyznání) k druhému.

Křest

v řec. originále: *baptisma* = ponoření (do vody); tak zní název i v latině, podobně i v mnoha dalších jazycích; český výraz je odvozen od titulu Kristus (Christos, Pomazaný, Spasitel), který nese zakladatel křesťanství; podobně je od Kristus odvozeno i pojmenování → křesťané, tedy kristovci (řec. *Christianoi*); nepochází tedy český výraz „křesťan“ od výrazu „křest“, ale oba ze společného základu; genitiv od křest v češtině zní: křtu;

1. křest svatý: → svátost znovuzrození, tj. přijetí křesťanské víry v obřadu konaném ve všech křesťanských církvích; v → CIC/1983 je nazýván bránou svátostí, protože je první ze svátostí, kterou nový křesťan po vyznání víry přijímá; některé církve křtí jen dospělé (např. baptisté, adventisté sedmého dne, křesťanské sbory), většina církví křtí také děti z věřících rodin; obřad křtu spočívá v ponoření křtěnce do vody (případně polití vodou) a ve vyslovení křestní formule, která není ve všech církvích stejná, křtitelem; v křestní formuli je vyjádřeno přijetí křtěnce ve jméno nebo ve jméno nejsvětější Trojice; křtěnec je osločován svým rodným jménem, případně i dalšími připojenými jmény; křest v církvi tedy není předáním jména; po právní stránce je křest svatý aktem, kterým se zakládá členství v církvi;
2. křest Janův: Kristův předchůdce Jan Křtitel vyzýval své spoluvěřící židy, aby se na znamení pokání a vnitřní proměny života jím dali ponořit do vod řeky Jor-

dánu, kde kázal pokání jako předpoklad k budoucímu přijetí Mesiáše (Spasitele, Krista); tento křest měl náboženský, nikoliv svátostný charakter;

3. křest v přeneseném slova smyslu: nějaké i světské zasvěcení předmětu hodného úcty k jeho účelu (např. křest lodi); v případě knih či hudebnin je vhodnější užívat výrazu *prezentace*. U zvířat by bylo na místě užívat výrazu *pojmenování*.

Kostelník

zaměstnanec některé z církví (resp. jejich farností), který má na starosti provoz kostela; v Československé církvi husitské se nazývá sborovníkem, v židovských obcích šamesem.

Kurát

historické označení pro duchovního (nejen katolického) pověřeného nějakou speciální duchovní péčí; např. o vojáky pečovali polní kuráti, dnes označováni jako → vojenští kaplani.

Kvardián

představený františkánského nebo kapucínského kláštera (na úrovni převora v jiných řádech, i v řádu minoritském).

Legát (papežský)

vedoucí diplomatické mise Apoštolského stolce, zpravidla v postavení velvyslance Apoštolského stolce (apoštolský nuncius, pronuncius) nebo vyslance Apoštolského stolce (internuncius).

Legitimace

a) pověření nějakého duchovního k výkonu funkce, která není součástí jeho církevního úřadu (př.: oddat určitého ženicha a nevěstu, resp. asistovat uzavření jejich sňatku),

b) dříve také: uznání nemanželského dítěte otcem za vlastní.

Licenciát

akademický titul udělovaný ve stupni církevního vysokoškolského studia vyšším, než je studium bakalářské a magisterské;

příklady: licenciát teologie: ThLic., licenciát kanonického práva: ICLic. nebo JCLic.

Locus sigilli

→ L. S.

L.S.

locus sigilli, tj. místo na úřední listině, na které se dává razítko.

Magistr

akademický titul označující absolventa magisterského (plného) vysokoškolského studia.

Ministrant

úředně: přísluhující; laik, který pomáhá kněžím a jáhnům v liturgických úkonech při katolických bohoslužbách.

Mitra

viz → infule.

Monitum

záznam o napomenutí (monitō), které ordinář sdělil podřízenému

1. v případě, že podřízený „je velmi blízký“ ke spáchání kanonického deliktu (je v situaci, že by ho mohl spáchat),

2. v případě, že podřízený je po provedeném šetření vážně podezřelý ze spáchání takového deliktu;

záznam je uschován v tajném archivu kurie.

Novic, novicka

přípravný člen (členka) řeholního institutu, procházející → formací v → noviciátu.

Noviciát

jednoroční nebo dvouletá příprava řeholníka nebo řeholnice na přijetí do řeholního institutu; začíná obláčkou (po předcházející kandidatuře neboli → postulátu) a končí buď ukončením noviciátu a odchodem z řeholního institutu, nebo přijetím žádosti novice (novicky) o připuštění k prvním řeholním slibům (→ profesi) a jejich složením.

OAD

řeholní řád bosých augustiniánů.

Oblát

lat.: oblātus, tj. zasvěcený;

1. historicky: osoba svěřená nějakému klášteru do péče (dítě, chudý);

2. v současnosti: člen řeholní kongregace misionářů oblátů Panny Marie Neposkvrněné.

Oblátka

ženský tvar od pojmu → oblát.

Obligatorní

povinný, závazný; jediná přípustěná právní forma.

Observance

1. příkazy řeholní kázně jiné než řeholní sliby (→ profese), např. → klausura, → silentium (mlčení) na určitých místech nebo v určitých dobách, pravidla nošení → hábitu apod.

2. o. přísnější: směr uvnitř některého řeholního řádu nebo typu řádů, který se zavázal k zachování některých přísnějších pravidel.

Obyčej právní

pramen práva, spočívající v opakování jistého právního jednání společenstvím, které je podle určitého právního řádu schopné tento pramen práva zavést.

OCarm

řeholní řád karmelitánů nebo karmelitek.

OCD

řeholní řád bosých karmelitánů nebo bosých karmelitek.

OCr

řeholní řád křížovníků.

OFM

Ordō Frātrum Minōrum, řád menších bratří svatého Františka z Assisi; „hnědí“ → františkáni, směr františkánský, do něhož byla v minulosti spojena řada rozptýlených františkánských řádů (františkáni-spirituálové, františkáni-rekolekti a další).

OFMCap

Ordō Frātrum Minōrum Cappucinōrum, kapucíni; františkánský řád přísné → observance.

OFMConv

Ordō Frātrum Minōrum Conventuālium; františkáni – konventuálové, „černí“ františkáni, u nás nazývaní také minorité.

OH

řeholní řád hospitálský sv. Jana z Boha, milosrdní bratří.

OM

řeholní řád nejmenších bratří sv. Františka z Pauly.

OMI

řeholní kongregace misionářů oblátů Panny Marie Neposkvrněné.

o. l.

občanského letopočtu, totéž co „n.l.“ (našeho letopočtu) nebo „po Kr.“ (po Kristu → AD)

OP

Ordō Praedicātorum, řád bratří kazatelů (→ dominikánů); tuto zkratku užívají jak členové mužské, tak členky ženské větve řádu.

Opat

lat. abbas, z hebr. áv = otec;

vyšší řeholní představený, stojící v čele nějakého opatství (kláštera vlastního práva) mnišského nebo kanovnického řeholního řádu; na rozdíl od → provinciálů jiných řeholních řádů a kongregací nosí při bohoslužbách podobné symboly jako biskup (mitru, berlu a prsten). Je volen na doživotí nebo na určité období. Po odstoupení nebo uplynutí doby, na kterou byl zvolen, je emeritním opatem.

Opat územní

lat. abbas territorialis, dříve také abbas nullius;

představený kláštera, který stojí současně v čele partikulární církve zvané územním opatstvím, tj. spojení kláštera a jistého počtu farností přímo mu podléhajících.

OPraed

→ OP; jde o alternativní zkratku, užívanou v minulosti.

OPraem

Ordō Praemonstratensium; řeholní řád premonstrátů, řeholní kanovníci – premonstráti.

OSA

Ordō Sanctī Augustinī; řeholní řád augustiniánů.

OSB

Ordō Sanctī Benedictī; řeholní řád benediktinů.

OSM

Ordō Servōrum Beatae Mariae Virginis; řeholní řád servitů (služebníků Panny Marie).

OT

Ordō Teutōnicum; řeholní řád německý (Řád bratří domu Panny Marie v Jeruzalémě).

Ostatky svatých

→ relikvie.

Palium

pruh vlněné látky, kterou nosí metropolita – arcibiskup při bohoslužbách na vrchním liturgickém rouchu. Záhy po jeho jmenování mu ho zasílá papež.

Patrimōnium

vlastnictví.

Penitenciář

a) *osoba* (penitenciář, pl. penitenciáři):

obecně: zpovědník;

speciálně: → kanovník – penitenciář, tj. člen → kapituly (dómské nebo i kolegiátní), který byl → biskupem diecézním pověřen, aby za stejných okolností jako on snímal tresty z osob v církevním trestu; kde není v diecézi žádná kapitula, pověřuje diecézní biskup funkci penitenciáře v tomto speciálním významu kteréhokoliv jiného kněze působícího v jeho diecézi;

b) *kniha* (penitenciář, pl. penitenciáře):

sborník poučení pro kněze, jak zpovídat, používaný hojně v raném středověku.

Plná moc

jednostranný právní úkon v písemné formě, kterým zmocněnec prokazuje vůči příslušným třetím osobám své oprávnění činit právní úkony za zmocnitele; takovou plnou moc od zastupované strany musí mít → prokurátor církevního soudu.

Pontifik

z lat. pontifex, tj. velekněz;

katolický biskup.

Pontifikální

co se vztahuje ke katolickému biskupovi.

Postulant, postulantka

→ postulát.

Postulát

období před přijetím do řeholního → noviciátu, kandidatura (kandidáti řeholního stavu se nazývají také postulanty, resp. postulantkami).

Pořízení pro případ smrti

viz → poslední vůle.

Poslední vůle

písemný právní úkon, kterým zůstavitel ustanovuje své dědice. Formální náležitosti stanoví světské právo. Jiné názvy pro poslední vůli: testament, závěť, pořízení pro případ smrti.

Právo přednosti

viz → precedence.

Precedence

pořadí, v jakém církevní zástupci za sebou kráčejí v průvodu nebo sedí vedle sebe v modlitebním chóru, resp. jsou řazeni v katalogu kleriků či řeholníků; představení mají přednost před podřízenými, služebně starší před služebně mladšími.

Precedent

předcházející pravomocné rozhodnutí soudu v podobné kauze. V některých právních řádech je pramenem práva. V kanonickém právu není pramenem práva, může však sloužit jako argumentace při soudním procesu.

Prekluze

propadná lhůta, zánik práva.

Prelatura osobní

útvár v katolické církvi, po právní stránce stojící jakoby uprostřed mezi partikulární církvi (složenou z farností) a řeholním institutem zasvěceného života nebo společností apoštolského života. Slouží k podpoře vhodnějšího rozložení kněží pro zvláštní pastorační služby, misijní činnost nebo pastorační jednotlivých společenských skupin. Skládá se výlučně z řad světského (neřeholního) duchovenstva, kněží a jáhnů, jakož i → alumnů seminářů zřízených prelaturou. V čele stojí prelát, který je vlastním ordinářem osob inkardinovaných do prelatury; je to vždy kněz, může být titulárním biskupem.

Jedinou osobní prelaturou je zatím Prelatura Svatého Kříže a Opus Dei. Svým charakterem se osobní prelatura blíží polní vikariáty.

Primice

první mše svatá, kterou novokněz slouží jako hlavní celebrant po svém vysvěcení na kněze.

Profánní

světský, tj. určený k jinému než posvátnému (sakračnímu) užití; opak: → sakrální.

Prokurátor církevního soudu

lat. *prōcūrātor ad litem*, v úředním překladu CIC/1983 do češtiny „zástupce strany“;

zástupce strany ve sporu před katolickým církevním soudem, odlišný od → advokáta církevního soudu; činí jménem strany podání a zastupuje ji; musí být zletilý a mít dobrou pověst, nemusí však být katolík; strana si ho vybírá ze seznamu prokurátorů církevního soudu, sestaveného se souhlasem diecézního biskupa, jenž je nadřízen příslušnému církevnímu soudu. Strana může mít jen jednoho prokurátora, avšak vedle něho může mít jednoho i více advokátů.

Provizor

v některých kláštěrech řeholník pověřený ekonomickými záležitostmi.

Relikviář

schrána, ve které se uchovává → relikvie.

Relikvie

tělesný pozůstatek některého světce; je předmětem úcty v katolické a pravoslavné církvi; za druh relikvie se považují i zbytky svatého Kříže, i dřeva s ním dotýkaná.

Renunciace

také → abdikace; poděkování se, zřeknutí se církevního úřadu (funkce) v katolické církvi z jakéhokoliv důvodu; jen v případě papeže abdikace nabývá účinnosti jeho veřejně projevenou vůlí, kdežto ve všech ostatních případech je účinná až okamžikem projevu souhlasu příslušného nadřízeného; netýká se úřadů zanikajících uplynutím lhůty (např. úřadu převora nebo provinciála).

Rubrika

(častěji užíváno jako plurál: rubriky),

z lat.: *ruber* (červený),

1. vysvětlující pokyny v liturgických knihách (jsou tradičně psány červeně, aby bylo na první pohled zřejmé, že se při hlasité četbě textu nepředčítají),

2. marginální rubrika

původně: nadpis v liturgických knihách na okraji (lat. „*in margine*“), dnes: nadpis vůbec (nečte se).

Rubriky

→ rubrika;

„co je v rubrikách“ = co je v liturgických pokynech.

Sakrální

posvátný, tj. určený k nikoliv světskému (profánnímu) užití; opak: → profánní; často se užívá ve spojení: sakrální stavba.

Sborovník

viz → kostelník.

SDB

Societās Donī Boscī; Společnost Dona Jana Bosca, tj. řeholní kongregace salesiánů.

SDS

Societās Divīnī Salvātōris, řeholní kongregace Společnost Božského Spasitele, salvatoriáni.

SchP

Ordō Piārum Scholārum, řeholní řád bratří zbožných škol, piaristé.

SI, SJ

Societās Iēsū, Společnost Ježíšova, tj. řeholní řád jezuitů; také: Tovaryšstvo Ježíšovo, zkratka TJ.

SSS

Societās Sanctissimī Sacramentī, řeholní kongregace Nejsvětější Svátosti, eucharistiáni.

Sufragán

označení některých → biskupů, odvozené od výrazu sufragium, tj. hlas na → koncilu provinčním;

1. aktuálně: → biskup diecézní, stojící v čele některé → diecéze v rámci → provincie církevní; taková diecéze bývá označována za sufragánní;

2. historicky: → biskup auxiliární (pomocný, světitel).

Sufragium

→ sufragán.

Sutana

v beletrii výraz, užívaný pro všední (neliturgické) roucho katolických a anglikánských duchovních, případně i bohoslovců (seminaristů); v českém církevním prostředí se tento výraz neužívá; v západní katolické církvi jde o → kleriku, pro niž se v některých liturgických příručkách používá také (málo známého) výrazu → superpelice; v církvích východních obřadů se užívá výrazu → říznice.

SVD

Societas Verbi Divini, řeholní kongregace verbistů.

Šámes

viz → kostelník.

Talár

z lat. talus, tj. kotník;

1. liturgické duchovenské roucho, zpravidla černé, volně splývající a po kotníky sahající; nosí ho evangeličtí duchovní a kněží církve československé husitské při bohoslužebných úkonech; evangeličtí duchovní téměř ve všech vyznáních a ve všech zemích ho doplňují dvěma bílými tabulkami u krku (spojenými nebo častěji rozdělenými), kdežto českoslovenští husitští kněží nosí na hrudi znak červeného kalicha a kolem ramen bílou → štolu; taláry duchovních – mužů a duchovních – žen se neliší; bílý talár (bez doplňků) používají duchovní Jednoty bratrské (světové Unitas Fratrum);
2. služební oděv soudců světských soudů a státních zástupců, v mnoha zemích též advokátů;
3. slavnostní (obřadní) oděv učitelů vysokých škol (světských i církevních).

Testament

viz → poslední vůle.

Titulární

na základě titulu zaniklé diecéze.

Tribunál

jako obecný právnícký pojem: soud;

v katolické církvi:

1. církevní soud (všichni jeho členové, tedy soudci, obhájci svazku, ochránci spravedlnosti, notáři);
2. senát církevního soudu (složený zpravidla ze tří soudců, výjimečně z pěti).

V dobré víře

→ dobrá víra.

Zasvěcený život

Stav v katolické církvi, který není ani laickým, ani duchovenským, ani nejde o sdružení (konsociace) laiků či duchovních.

K tomuto stavu přísluší členové a členky

- 1) → řeholních společností (institutů) zasvěceného života,

- 2) → světských společností (institutů) zasvěceného života,
- 3) → společností apoštolského života; a
- 4) jednotliví → poustevníci a zasvěcené → panny.

Zástupce strany ve sporu před církevním soudem

lat. *prōcūrātor ad litem*;

→ prokurátor církevního soudu.

Závěť

viz → poslední vůle.

Abbé

1. franc. označení kněze diecézního, tj. podle dřívějšího názvosloví kněze světského, v protikladu ke kněžím řeholním;

2. franc. pojmenování → opata.

Acta Apostolicae Sedis

úřední list Apoštolského stolce v Římě.

Acta Curiae

úřední listy jednotlivých diecézních (biskupských) kurií.

Afirmativní rozsudek

takový rozsudek církevního soudu, kterým se vyhovuje žádosti žalující strany. V církevním soudnictví opozitum pro rozsudek negativní.

Alokuce

krátká promluva papeže ke → kardinálům shromážděným v → konzistoři, nebo k různým delegacím, poutníkům atp., obsahující obvykle stanovisko → Apoštolského stolce ve vztahu k nějaké dobové záležitosti. Tento výraz býval užíván i pro podobné promluvy biskupa na diecézním → synodu či při jiných příležitostech.

Alumnaticum

historický název pro vnitrocírkevní daň, kterou → biskup ukládal → beneficiářům ve prospěch udržování velkého kněžského → semináře nedostatečně zajištěného vlastními příjmy. Alternativní názvy: *seminaristicum*, *taxa conciliaris*. Dnes je tato daň nahražována kostelními sbírkami ve prospěch semináře.

Antipapež

vzdoropapež, → protipapež.

Avignon

1. sídlo řádných → papežů v letech 1309–1378, městečko na území Arelatského království, součásti Svaté říše římské, na jeho tehdejších hranicích s Francií

(dnes ve Francii); pro toto období papežství je typický klid a pořádek pro vyřizování záležitostí papežskou kurií, za současného krajně vybičovaného fiskálního vydrídušství; někteří církevní historici užívají k jeho charakteristice příměr o „babylonském zajetí papežství“, které upadlo do velké závislosti na francouzském králi i římském císaři; jiní považují tento příměr za přehnaný; 2. sídlo → protipapeže v době papežského → schismatu 1379–1416.

Expektance

ve starším kanonickém právu, zejména v období, kdy papežové sídleli v → Avignonu: čekatelské právo na ještě neuprázdněné místo v církevním úřadě; v novějším kanonickém právu se již neužívá.

Indulgence

→ odpustky.

Odpustky

lat. *indulgentiae*; singulární tvar „odpustek“, lat. *indulgentia*, se neužívá.

Podle katolické nauky jde o „prominutí časných trestů před Bohem za hříchy, jejichž vina již byla již oduštěna“; křesťan – katolík „je pro sebe nebo pro zemřelé získává za určitých podmínek s pomocí církve, která jako služebnice vykoupení rozděluje poklad zásluh Krista a svatých“ (Kompendium Katechismu katolické církve, otázka 312); nejde o prominutí trestů ve smyslu právním.

O. jsou tedy institutem v oblasti ryze duchovní, avšak podmínky jejich získávání jsou upraveny také po právní stránce, a to v CIC/1983 a dalších předpisech; kajcíník je získává po rozhřešení ve svátosti pokání, zadostiučinění a nápravě; předpokladem získání o. je úmysl je získat a vykonání některého z předem stanovených dobrých činů; mezi nimi již nebývají uváděny finanční dary ve prospěch církevních institucí; v minulosti se tak v jednotlivých případech dělo a bylo to příčinou četných pohoršení.

Církev svým členům snahu o získání o. velmi doporučuje, ale neukládá jim to jako povinnost.

Nauku o odpustcích hlásá výlučně katolická církev (pravoslavné a reformační církve ji odmítají).

Plebán

jedno z označení pro duchovního správce pečujícího o lid, zejména na venkově, a to v dřívějších dobách, především ve středověku; co do práv a povinností byl na stejné úrovni jako → farář. Někdy byl výraz p. užíván záměnně s výrazem farář.

Plebánie

v minulosti: církevní obvod, spravovaný → plebánem.

Seminaristicum

→ alumnaticum.

Taxa conciliaris

→ alumnaticum.

Jiří Rajmund Tretera, Záboj Horák